

JÄMSTÄLLDHETS
MYNDIGHETEN

KVINNOR OCH MÄN I LOKAL DEMOKRATI

En förstudie om jämställdhet, delaktighet och deltagande i lokalsamhälle och demokrati

Rapport 2021:3

Jämställdhetsmyndigheten

Göteborg, mars 2021

Rapport 2021:3

Diarienummer: ALLM 2020/60

Har du frågor om denna publikation, kontakta:

Peter Vikström, chef Analys och Uppföljning

Telefon 031-392 91 77

FÖRORD

Med anledning av jubileumsåret 2021 med 100 år av demokrati och allmänna val för kvinnor och män, kraftsamlar regeringen för att främja och stärka en levande demokrati. Jämställdhetsmyndigheten har på regeringens uppdrag genomfört en förstudie om förutsättningar och möjligheter för kvinnor och män i områden med socioekonomiska utmaningar att vara delaktiga och delta i den lokala demokratin och lokalsamhällets formella och informella sammanhang.

Myndighetens uppdrag redovisas i föreliggande rapport som redogör för forskning och utredningar, en pilotkartläggning som genomförts i tre bostadsområden samt resultat från ett kunskapswebbinarium med företrädare för Regeringskansliet, berörda myndigheter, Sveriges kommuner och regioner (SKR), kommuner och lokala föreningar som sammantaget bidrar till slutsatser i rapporten.

Rapporten visar att det finns betydligt mer kunskap om deltagande i den representativa demokratin och om väljare, än om vad aktivt medborgarskap i lokal demokrati innebär för kvinnor och män idag. Mot bakgrund av de senaste 20 årens framväxande inslag av medborgardialog, rådslag, medborgarbudget, medborgarpaneler och andra former för lokalt inflytande i kommuner och regioner, så råder bristfälliga systematiska kunskaper om i vilken grad och på vilka sätt kvinnor respektive män är delaktiga och deltar såväl i områden med socioekonomiska utmaningar som i områden med andra egenskaper. Rapporten synliggör genom pilotkartläggningen nya perspektiv på kvinnors och mäns lokala behov, vilja till engagemang samt hinder att delta i den lokala demokratin formella och informella sammanhang.

En tydlig insikt i föreliggande rapport är att bättre kunskaper och djupare förståelse byggs, inte genom att tala *om* utan *med* de kvinnor och män som studeras, i komparativa kartläggningar, fördjupade analyser samt genom samverkan med organisationer i den lokala miljön. Genom förankring, inkludering och återkoppling kan nya kunskaper och lärande spridas i kommuner och lokalsamhällen för ökad jämställdhet och vitalitet i den lokala demokratin.

Lena Ag, Generaldirektör

Mars 2021

INNEHÅLL

FÖRORD	3
1. BAKGRUND, MÅL OCH SYFTE	6
1.1. Inledning	6
1.2. Förstudiens syfte och avgränsningar	7
1.3. Rapportens disposition.....	7
2. FORSKNING OCH UTREDNINGAR OM JÄMSTÄLLDHET OCH LOKAL DEMOKRATI.....	9
2.1. Jämställdhet, politiskt deltagande och organisering.....	9
2.2. Jämställdhet i deltagardemokratin.....	16
2.3. Jämställdhet och demokrati på landsbygden.....	20
2.4. Sammanfattande diskussion.....	22
3. PILOTKARTLÄGGNING	24
3.1. Inledning	24
3.2. Överväganden kring intervju- och enkätfrågor.....	25
3.3. Från intervjustudie till enkätundersökning.....	27
3.4. Lokalt arbete med enkätinsamling	28
3.5. Pilotkartläggningens resultat.....	29
3.5.1. Svarande kvinnor och män	29
3.5.2. Valdeltagande	30
3.5.3. Hobbyer och intressen	30
3.5.4. Vad skulle du önska fanns i området där du bor?	31
3.5.5. Har du engagerat dig frivilligt/volontärt?	32
3.5.6. Föreningsmedlemskap	32

3.5.7. Frågan om att vilja bli föreningsmedlem.....	32
3.5.8. Viljan att dela med sig av färdigheter, talanger eller resurser.....	33
3.5.9. Hinder för lokalt engagemang	33
3.5.10. Lokaldemokratiska aktiviteter.....	34
3.5.11. Att hindras delta av rädsla för hot, trakasserier eller våld	34
3.6. Sammanfattande diskussion.....	35
4. KUNSKAPSWEBBINARIUM – GEMENSAMT ANALYSARBETE	37
4.1. Genomförande.....	37
4.2. Förutfattade meningar utmanas	37
4.3. Behov av flerdimensionella studier	39
4.4. Förankra, inkludera och Återkoppla resultat till lokalsamhället	39
4.5. Nya frågeställningar.....	41
5. DISKUSSION OCH SLUTSATSER.....	43
5.1. Behov av fördjupade studier av jämställdhet	43
5.2. förslag till utvidgad och fördjupad studie.....	46
REFERENSER.....	49
BILAGA	52

1. BAKGRUND, MÅL OCH SYFTE

1.1. INLEDNING

År 2021 är det 100 år sedan kvinnor för första gången fick rösta i allmänna val. Jubileet Demokratin 100 år markeras med en nationell kraftsamling. Målet är att främja en uthållig och levande demokrati. Genom olika insatser och uppdrag till myndigheter och andra aktörer önskar regeringen främja delaktighet och deltagande i demokratin, öka kunskaper och stärka demokratins motståndskraft. Med anledning av jubileet beslutade regeringen den 11 juni 2020 att uppdraga åt Jämställdhetsmyndigheten att genomföra en förstudie om kvinnors och mäns delaktighet och deltagande i den lokala demokratin i områden med socioekonomiska utmaningar, med avrapportering senast den 3 mars 2021.

I regeringsbeslutet för uppdraget (Ku2020/01402/MD) betonas behovet av fördjupad kunskap om likheter och skillnader i kvinnors och mäns förutsättningar för demokratiskt deltagande i demokratiska processer och att utöva inflytande lokalt. Uppdraget berör framför allt delmål 1 (makt och inflytande), i jämställdhetspolitiken, samt även delmål 2 (ekonomisk jämställdhet) och delmål 3 (jämställd utbildning).

Rapporten *En demokrati för alla?* av Delegationen mot segregation, Delmos, från ett regeringsuppdrag som föregick Jämställdhetsmyndighetens uppdrag, visade bland annat att det fanns olika grad av delaktighet och deltagande mellan boende i socioekonomiskt utsatt områden och boenden i andra områden samt att det fanns skillnader mellan stad och landsbygd. Vissa könsdelade resultat redovisades, som bland annat pekade på att kvinnor röstade i något högre utsträckning än män, speciellt i socioekonomiskt utsatta områden, medan män deltog mer i politiska aktiviteter mellan valen än kvinnor.¹

Delmos betonade vikten av att utveckla nya metoder för datainsamling vid studier av den lokala demokratin på grund av så kallad ”enkättrötthet” bland invånarna. Rapporten pekade även på de speciella svårigheter som identifierats att få in empiri från invånare i områden med socioekonomiska utmaningar. Regeringen bedömde i sitt beslut om förstudie att Jämställdhetsmyndigheten i samverkan med Delmos kunde bidra till fördjupade kunskaper avseende kvinnor och män i områden med socioekonomiska utmaningar i såväl i städer som på landsbygden.

¹ Delegationen mot segregation, Delmos, 2020

1.2. FÖRSTUDIENS SYFTE OCH AVGRÄNSNINGAR

Förstudien syftar till att bidra med kunskap kring likheter och skillnader i kvinnors och mäns förutsättningar och möjligheter i områden med socioekonomiska utmaningar att delta i demokratiska processer och att utöva inflytande lokalt. Förstudien omfattar dels beslutsprocesser kopplade till den formella kommunala demokratin, dels mer informella processer av delaktighet och deltagande i lokalsamhället.

En pilotkartläggning av kvinnors och mäns delaktighet och deltagande i formella respektive informella demokratiska sammanhang har under hösten 2020 genomförts i tre bostadsområden; Hammarkullen i Göteborgs stad, Åby i Mölndals stad och Oxhagen i Örebro kommun. Pilotkartläggningen syftade till att testa ett frågebatteri för enkäter och intervjuer som kan fånga såväl formella som informella delar av den lokala demokratin och lokalsamhället. Ett annat syfte var att testa insamlingsmetoden att genomföra empiriska undersökningar i samarbete med lokala föreningar.

Myndigheten har därtill låtit ta fram en forskningsöversikt i syfte att skapa en tydligare bild av tillgänglig forskning och studier som kan beskriva kvinnor och män i den lokala demokratin.

Jämställdhetsmyndigheten har för uppdragets genomförande inhämtat kunskap, råd och stöd från Delmos samt fört samtal med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, MUCF. Jämställdhetsmyndigheten har även inhämtat vägledning i uppdraget från sakkunniga vid Regeringskansliet.

Jämställdhetsmyndigheten har också haft nära dialog med ett antal lokala föreningar. Den 17 december 2020 anordnade Jämställdhetsmyndigheten ett kunskapswebbinarium i syfte att nyttja deltagarnas expertis och erfarenheter i en gemensam analys, vilket också resulterat i betydande bidrag till denna förstudierapport. Deltog gjorde företrädare för Arbetsmarknadsdepartementet, Kulturdepartementet, Delmos, MUCF, Jämställdhetsmyndigheten, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Kommittén Demokratin 100 år, föreningen Konstkollektivet, föreningen SOS Barnbyar Hammarkullen, studieförbundet Studiefrämjandet, Örebro kommun, Mölndals stad, Göteborg stad och forskare från Uppsala universitet.

1.3. RAPPORTENS DISPOSITION

Myndighetens uppdrag redovisas således i denna rapport som beskriver genomförande, preliminära resultat och slutsatser av pilotstudien, forskningsöversikten samt kunskapswebbinariet i december 2020 där forskningsöversikt och pilotstudiens resultat presenterades och diskuterades.

Kapitel 1 redogör för bakgrund, syfte och avgränsning av förstudien.

I kapitel 2 presenteras forskning, utredningar och rapporter som berör jämställdhetsutveckling samt kvinnors och mäns möjligheter, förutsättningar och hinder att vara delaktiga och delta i lokalsamhälle och lokal demokrati.

Kapitel 3 redovisar design, metodval, genomförande och tentativa resultat av den pilotkartläggning som genomförts i tre bostadsområden under hösten 2020.

Kapitel 4 presenterar genomförande och resultat av kunskapswebbinariet *Är den lokala demokratin jämställd?* som genomfördes den 17 december 2020 med syftet att tillvarata insikter och slutsatser från seminariets deltagare som viktigt bidrag till föreliggande rapport.

Slutligen kapitel 5 utgör den avslutande rapportdelen med en diskussion av förstudiens samlade resultat samt förslag till hur en fördjupad och utvidgad studie kan tänkas utformas och genomföras.

2. FORSKNING OCH UTREDNINGAR OM JÄMSTÄLLDHET OCH LOKAL DEMOKRATI

Professor Irene Molina och forskningsassistent Lobna Tuffaha har på Jämställdhetsmyndighetens uppdrag tagit fram en forskningsöversikt speciellt för denna förstudie.²

Forskningsöversikten ger en bild av tillgänglig forskning och andra studier som kan beskriva forskningsläget avseende kvinnors och mäns hinder och möjligheter till delaktighet och deltagande i lokal demokrati och lokalsamhälle i stad och landsbygd och pekar på platsrelaterade förhållanden, strukturella, kulturella och individuella bakgrundsfaktorer som inverkar på kvinnors respektive mäns förutsättningar och möjligheter.

Valda delar av forskningsöversikten kompletterad med Jämställdhetsmyndighetens uppföljning kring aktivt medborgarskap; medlemskap i partier, mellanvalsdemokrati och speciellt medborgardialog får i detta kapitel tjäna som en bakgrundsteckning till befintliga kunskaper om kvinnors och mäns delaktighet och deltagande i den lokala demokratin.

2.1. JÄMSTÄLLDHET, POLITISKT DELTAGANDE OCH ORGANISERING

Statistiska centralbyrån, SCB, har sedan början av 1900-talet haft en central uppgift att följa demokratin utveckling med utveckling av indikatorer och könsuppdelad statistik om den representativa demokratin valdeltagande, medlemskap i politiska partier, politiskt förtroendevaldas positioner och representativitet, som i sin tur bildar underlag för forskarstudier.³

² Molina & Tuffaha, under publicering

³ Ibid.

I SCB:s statistik för valdeltagande 2018 i riksdagsvalet deltog nära 89 procent för av kvinnor och närmare 88 procent av män med rösträtt. I val till regionfullmäktige röstade drygt 85 procent av kvinnorna och drygt 82 av männen och i valet till kommunfullmäktige 2018 röstade närmare 86 procent av kvinnorna och knappt 83 procent av männen med regional och lokal rösträtt. Valdeltagandet över tid i val till landstingsfullmäktige, senare regionfullmäktige, respektive kommunfullmäktige följer ett likartat könsmonster som för riksdagsvalen där kvinnor röstar i något högre utsträckning än män.⁴

SCB har sedan 1911 genomfört särskilda valdeltagandeundersökningar, som visar hur andelen röstande ser ut i olika samhällsgrupper. SCB:s valdeltagarundersökning visar att det är stora skillnader vad gäller valdeltagande i förhållande till utbildningsnivå. Kvinnor röstar i något högre grad än män inom samtliga utbildningsnivåer, men de stora skillnaderna syns framför allt i jämförelse mellan de väljare som har förgymnasial utbildning (kvinnor 80,5 procent och män 79,3 procent), gymnasieutbildning (kvinnor 89,5 procent och män 87,2 procent) och eftergymnasial utbildning (kvinnor 95,6 procent och män 94,1 procent). Med hjälp av regressionsanalyser analyserar SCB skillnader i valdeltagandet bland samhällsgrupper av intresse där variablerna kön, ålder, födelse-land, civilstånd, utbildning och inkomst används. Andelen röstande är betydligt mindre bland ensamstående, lågutbildade, låginkomsttagare, arbetare, arbetslösa och personer utanför arbetskraften. Omvänt konstaterar SCB att deltagandet är högre bland sammanboende, högutbildade, höginkomsttagare, tjänstepersoner och sysselsatta. Valdeltagandet är dessutom betydligt mindre bland personer som är utländska medborgare och utrikesfödda.⁵

Forskare inom olika akademiska discipliner har försökt förklara valdeltagandets bakomliggande mekanismer. Inom det statsvetenskapliga fältet har teorier utvecklats kring politiska attityder, socialiseringsprocesser och rationellt handlande som kan förklara individers benägenhet att delta i val. Relativt få studier refererar specifikt till jämställdhet i politiskt deltagande. Flertalet forskningsarbeten berör frågan om jämställdhet mer marginellt. Flera studier visar att kvinnor röstar i större utsträckning än män, men att de samtidigt är underrepresenterade i politiska strukturer.⁶

⁴ Jämställdhetsmyndigheten 2021

⁵ SCB: Svenskt valdeltagande under hundra år, 2012a

⁶ Molina & Tuffaha, under publicering

Kvinnors andel i landets kommunfullmäktigeförsamlingar har sammantaget legat på drygt 40 procent sedan 1994. Det är dock stora variationer mellan kommuner. I kommunfullmäktige i Trelleborg fanns efter valet 2018 till exempel 25 procent kvinnor och 75 procent män, och i Lekeberg 59 procent kvinnor och 41 procent män. I SCB:s statistik framgår att det generellt är fler kvinnor än män som lämnar sina uppdrag i kommunfullmäktige under mandatperioden. Även kommunstyrelserna är mansdominerade församlingar. Andelen kvinnor har sedan 2007 legat stadigt runt en andel om 40 procent. Kommunstyrelsens ordförande har en ännu lägre andel kvinnor, med 32 procent kvinnor och 68 procent män efter senaste valet 2018.⁷ Tidigare studier har även konstaterat att kvinnor trivs sämre med politikens traditionella former än män. Andra studier pekar på att kvinnor utsätts för nedlåtande behandling i betydligt högre grad än män.⁸

De traditionella folkrörelserna har under en stor del av 1900-talet stått som förebild för många etablerade politiska partier och deras sätt att arbeta. Bilden har varit att såväl folkrörelsepartier som väljarorienterade partier har engagerat och sökt stöd för den politiska inriktningen i den egna medlemskåren för att sedan gå till val med förankrade partiprogram. Speciellt kännetecknande för folkrörelsepartierna har varit en ambition att skapa aktiviteter, gemenskap och folkbildning bland medlemmarna samt att bygga kapaciteten för att mobilisera medlemskåren vid behov.⁹

Över tid har dock partierna förlorat ställningen som självklar plattform för medborgarnas engagemang i samhällsfrågor och i mellanvalsdemokratin. Medlemstalen har under senaste decennierna minskat snabbt. SCB:s mätningar visar att högst uppmätta andel partimedlemmar i Sverige var åren 1984–85, då 15 procent uppgav att de var medlemmar i ett politiskt parti.

Att delta aktivt i partiets verksamhet, genom att få ett förtroendeuppdrag eller att hjälpa till med aktiviteter har också blivit mindre vanligt, enligt SCB. Andelen aktiva partimedlemmar har halverats sedan början av 1980-talet, från 4 till 2 procent av Sveriges befolkning i åldrarna 16–84 år. Störst minskning återfinns bland män 55–64 år, där andelen aktiva partimedlemmar minskat från 7 till 2 procent sedan år 1980–81.¹⁰

Trots att forskning visar att folkrörelsepartierna fortfarande är mer öppna för medlemmarnas deltagande i beslutsfattandet än mer väljarorienterade partier, så har möjligheter till medlemsinflytande minskat över tid. Successivt har också de folkrörelseorienterade partierna kommit att utvecklas till mer professionaliserade organisationer med en lägre grad av medinflytande inom medlemskåren.

⁷ Jämställdhetsmyndigheten 2021

⁸ SOU 2005:66

⁹ SOU 2000:1

¹⁰ SCB 2018-06-04

Makten har förskjutits uppåt i partiernas organisationer. Den politiska idéutvecklingen har kommit att ske i allt mindre utsträckning bland medlemmar och av fritidsengagerade förtroendevalda, utan mer av partiernas heltidsarvoderade politiker, anställda personal och policyprofessionella i tankesmedjor och PR-byråer kopplade till partierna.¹¹ Demokratiutredningen *Låt fler forma framtiden!*, visar att samtliga partier arbetar för att värva nya medlemmar, och särskilt för att rekrytera medlemmar från underrepresenterade grupper, såsom kvinnor, unga och utrikes födda.

De flesta partimedlemmar visar sig dock ha engagerat sig på eget initiativ eller för att de blivit uppmanade av personer i sin närhet. Översynen visade dessutom att det var ungefär 40 procent av de partiaktiva som har föräldrar som också varit aktiva i ett parti. Partierna menar utredningen, har blivit allt mer av socialt sammanhållna grupper av eliter.¹²

Sveriges kvinnollobbys rapport från 2019 *Jämställdhet mot segregation - om utrikesfödda kvinnors livsvillkor makt och inflytande* visar att utrikesfödda kvinnor har genomgående mindre makt och inflytande än andra grupper samt att skillnaderna mellan utrikesfödda och personer med svensk bakgrund är stora inom samtliga jämställdhetspolitiska områden. Att vara utrikes född och kvinna i Sverige ökar risken för fattigpension, ohälsa, trångboddhet och utsatthet för våld och hot. Det faktum att andelen utrikesfödda kvinnor i riksdagen behöver vara mer än dubbelt så stor för att motsvara gruppens andel bland röstberättigade, gör det tydligt hur strukturerna i samhället ser ut med avseende på kön och ursprung. Utrikesfödda kvinnor är också den grupp som deltar minst i politiska diskussioner. Kartläggningen visar att ohälsa är störst bland utrikesfödda kvinnor och att dessa kvinnor samtidigt har de det lägsta deltagandet i vården. Etableringsinsatser för nyanlända anpassas efter fördomar om att kvinnor ska ta hand om hem och barn istället för att ta hänsyn till kvinnors faktiska behov och önskemål. Det obetalda hem- och omsorgsarbetet utgör därmed ett stort hinder för utrikesfödda kvinnors ekonomiska självständighet och begränsar deras makt och inflytande i samhället.

Kvinnor har högre utbildning än män och flickor presterar generellt bättre i skolan än pojkar och gör mer aktiva skolval. Könsskillnaderna i skolresultat är betydande och utrikesfödda pojkars låga resultat är alarmerande. Rapporten konstaterar dessutom att flickor och unga kvinnor upplever en högre grad av stress och ohälsa kopplat till skolan jämfört med pojkar. Andelen som uppger att de har blivit utsatta för våld och hot inom och utanför hemmet är störst bland utrikesfödda kvinnor.¹³

¹¹ SOU 2016:5

¹² SOU 2016:5, sid 186 - 187

¹³ Sveriges Kvinnolobby 2019

Maud Eduards och Malin Rönnblom har studerat orsakerna bakom kvinnors politiska underrepresentation och strategier för att hantera och motstå exkluderingen.¹⁴ Forskningen har visat att partiernas agerande till förmån för ökad jämställdhet ofta skett efter påtryckningar från utomparlamentariska kvinnorörelser. I boken *Förbjuden Handling*¹⁵ belyser Eduards hur kvinnors organisering ofta betraktas som avvikande i den offentliga debatten. Den demokratiska ordningen förutsätter att organiseringen sker inom vissa givna ramar, vilket har betydelse för varför olika organisationer möter olika mycket motstånd från offentligheten. Organiseringen medförde en kollektiv handling som ifrågasatte en politisk könsordning där män blir en politisk kategori. Eduards granskning av olika kvinnoätverks krav på 90-talet visade att organisationerna blev hårt kritiserade trots sina relativt okontroversiella krav om förbättrade livsvillkor för kvinnor. Bland annat var den uttalade kritiken mot kvinnoätverk att medlemmarna använde fel metoder, exkluderade män i en separatistisk anda och var inkompetenta. Stigmatiserade grupper, inklusive kvinnor, utsätts på likartade sätt för motstånd när de vill belysa lokala orättvisor.¹⁶

Även om den feministiska forskningen har synliggjort ojämlika förhållanden återstår utmaningar inom svensk statsvetenskap om politikens räckvidd.¹⁷ Forskningen om politisk representation behöver utvidga sina domäner och göra detaljerade studier av samspelet mellan väljare och valda även utanför de intensiva valperioderna, menar Wängnerud. Samtidigt framhåller Rönnblom och Eduards att feministisk statsvetenskaplig forskning tenderar att placeras i ämnets utkant, eller anses höra hemma i en annan disciplin:

*”Den feministiskt inriktade forskningen blottlägger en stor svaghet i svensk forskning om politisk representation. Ju närmare vi kommer frågor om människors villkor i deras vardag desto färre studier finns det att rapportera om”*¹⁸

¹⁴ Eduards 2002, Rönnblom & Eduards 2008

¹⁵ Eduards 2002

¹⁶ Lappalainen 2005

¹⁷ Rönnblom & Eduards, 2008 och Wängnerud, 2010

¹⁸ Wängnerud 2010:4

Forskningsöversiktens litteraturgenomgång visar att flera statliga utredningar¹⁹ uppmärksammat problemen med kvinnors exkludering i politiken när nya sammanslutningar växer fram. I utredningen *Kvinnors organisering*²⁰ belyser utredningen att det civila samhällets strukturer måste beaktas när det gäller bidrag till olika föreningar och forskning om den politiska aktiviteten. Idag organiserar sig människor i olika lösare nätverk och andra sammanslutningar som går emot den traditionella direkt öppna manifesterade formen. Utredarna menar att det finns en mångfald av olikartad kvinnoorganisering, sammanslutningar och nätverk av, för och med kvinnor. I samma utredning genomförde forskargruppen en kvalitativ studie om nya organisationer och ny organisering bland kvinnor. Forskarna kunde se att kvinnoorganiseringen i Tensta ofta baserade sig på etnisk tillhörighet och att det fanns cirka 20 kvinnogrupper i Järvaområdet som engagerar sig för att skapa mötesplatser. Ett exempel som lyftes fram var Hawo Tako, en somalisk kvinnoförening som mötte motstånd under de första två åren på grund av att organiseringen exkluderade män. Samma studie kunde också identifiera nya former av kvinnors organisering genom nätverkskapande via internet.

Strömblad hävdar i sina studier om etniska föreningar i Stockholm att dessa inte skapar bättre förutsättningar för politisk integration.²¹ Dennes forskning utgår från en hypotes att föreningsengagemang tenderar att uppmuntra deltagande i det politiska livet men att medlemskap i etno-nationella föreningar inte leder till ökat politiskt deltagande. Dessa slutsatser påpekar Molina & Tuffaha²² ger dock inte svar på i vilken mån föreningarna fyller en lokal kontextuell funktion. Dit räknas föreningarnas förmåga att fylla i tomrummet som uppstått då samhällsservice och offentliga verksamheter inte längre är närvarande lokalt, genom att skapa social närvaro, stöd, vardagsgemenskaper och samhällsservice.

Sveriges kvinnolobbys kartläggning från 2019 visar att utrikesfödda kvinnor, har ett stort engagemang samt att det är angeläget att skapa förutsättningar för kvinnor att kanalisera sitt redan befintliga engagemang i politisk delaktighet. Rapportens fokusgruppsresultat från Rosengård i Malmö och Vrigstad i Jönköping visar att det råder brist på jämställda offentliga rum som ger flickor och kvinnor möjligheter till en meningsfull fritid, samtidigt som en stark macho- och antipluggkultur drabbar pojkars skolgång. Fokusgruppsresultat från Vrigstad pekar även på att den dåligt utbyggda kollektivtrafiken begränsar möjligheterna för nyanlända kvinnor på landsbygden. Samtliga fokusgrupper framhöll civilsamhällets viktiga roll för att känna sammanhang och gemenskap samt för att få en plattform för att kunna göra sin röst hörd.²³

¹⁹ SOU 2016:5, SOU 2004:59

²⁰ SOU 2004:59

²¹ Myrberg, Strömblad, Bengtsson, 2017; Strömblad & Adman, 2009; Strömblad & Bengtsson 2009

²² Molina & Tuffaha, under publicering

²³ Sveriges Kvinnolobby 2019

Sociala medier och internet har fått allt större roll i dagens samhälle och det faller sig därmed naturligt att individer och grupper hittar nya plattformar att verka på. Medan demokratiutredningen från 2000, *En uthållig demokrati! - Politik för folkstyrelse på 2000-talet*, uttryckte oro över de nya sätten att organisera kan riskera att medborgarna inte fostras i ett demokratiskt tänkande och handlande, så framkommer i utredningen *Kvinnors organisering* snarare ett samhälle i förändring och med nya sätt att organisera sig än de traditionella formerna.²⁴ Stödet organisationerna fick baserade sig dock på traditionella kriterier till exempel medlemsantal och så vidare. I utredningen påtalas att det finns en stark demokratisk anda och driv bland politiskt engagerade individer i stigmatiserade områden. För att uppmuntra denna politiska aktivitet behöver verksamheterna ekonomiska resurser för att fortsätta utvecklas. Lisa Kings betonar att forskningen om föreningsdeltagande har fäst blicken vid så kallade etniska föreningar och ser dem som en särskild kategori. Kings konstaterar följande:

*”Uppdelningen i ’vanliga organisationer’ och ’invandrarorganisationer’ har också kommit att återspeglas i den begränsade forskning som finns om organisationers och föreningars betydelse för utrikesfödda. Som en konsekvens har utrikesföddas deltagande i civilsamhället sällan diskuterats inom ramen för den klassiska forskningen om föreningsliv och folkrörelser, utan har istället fallit under en mer specialiserad och mycket mindre omfångsrik inriktning som koncentrerat sig specifikt på den etno-nationella aspekten av civilsamhället. Detta utgör en uppenbar kunskapslucka”.*²⁵

Molina & Tuffaha konstaterar att det finns en motsättning mellan de kvalitativa studier som uppmärksammar nya former för kvinnors organisering och politiskt deltagande som betydelsefulla för lokalsamhället, och de studier av mestadels kvantitativ karaktär som analyserar för-givet-tagna kategorier av politisk delaktighet och deltagande. De kvalitativa studierna, utvecklas i en tid då lokala röster i lokalsamhället försöker göra sina röster hörda. Lyhörda till dessa röster, lyfter de kvalitativa studierna fokus från eventuella brister hos människor och grupper (kulturella aspekter) till att istället peka på strukturella förhållande i lokalsamhället som genererar upplevelser av utanförskap, diskriminering och frustration.²⁶

²⁴ SOU 2000:1, SOU 2004:59

²⁵ Kings 2013, sid 29

²⁶ Molina & Tuffaha, under publicering

2.2. JÄMSTÄLLDHET I DELTAGARDEMOKRATIN

Under de senaste två decennierna har deltagardemokratiska inslag utvecklats inom ramen för den representativa demokratin, konstaterar Jämställdhetsmyndigheten i rapporten *Ett sekel av rösträtt och valbarhet*.²⁷ Demokratiutredningen med slutbetänkandet *En uthållig demokrati* från 2000 tog ställning för ett ökat medborgerligt deltagande och underströk vikten av större inslag av deltagardemokrati i lokalpolitiken.²⁸ Året därpå kom Kommundemokrati-kommitténs slutbetänkande *Att vara med på riktigt* vilken också förordade ett ökat medborgerligt engagemang i kommunala politiska processer.²⁹ Dessa utredningar konstateras ha bidragit starkt till utvecklingen av deltagardemokratiska inslag som medborgerlig förslagsrätt, öppna sammanträden i fullmäktigeberedningar, medborgardialog, samråd inför beslut på lokal nivå, medborgarpaneler och ungdomsråd.

I demokratiutredningens slutbetänkande *Låt fler forma framtiden!* är den samlade bedömningen att de lokala och regionala deltagardemokratiska inslagen av medborgardialog som utvecklats under 2000-talets inledande decennier, i första hand är ett verktyg för den representativa demokratin.³⁰ Att deltagardemokratiska inslag bör tjäna som metod för beslutsfattare att fånga upp intressen och åsikter och därmed utveckla bättre beslutsunderlag. I demokratiutredningen betonas därför att ett brett och representativt deltagande är avgörande för att medborgardialoger framgent ska kunna utgöra ett relevant inslag i demokratin.

Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att könsperspektiv och frågan om jämställdhet marginaliseras i den deltagardemokratiska praktiken. Det är svårt att finna samlade uppgifter och statistik, i vilken grad kvinnor respektive män fått samma förutsättningar och möjligheter att vara delaktiga och få inflytande i de deltagardemokratiska inslagen som vuxit fram under de senaste 20 åren.

²⁷ Jämställdhetsmyndigheten 2021

²⁸ SOU 2000:1

²⁹ SOU 2001:48

³⁰ SOU 2016:5

Antalet genomförda medborgardialoger har ökat i omfattning sedan början av 2000-talet och där såväl en utveckling av medborgardialog inom samhällsplaneringen som Sveriges Kommuner och Regioners satsning på medborgardialog haft stor betydelse.³¹ Den senaste demokratiutredningen genomförde 2015 en enkätundersökning i vilken 83 procent av kommunerna och landstingen (nu regioner) uppgav att de genomförde någon form av medborgardialog. Demokratiutredningen *Låt fler forma framtiden!* kunde dock konstatera att det fanns stora svårigheter att skapa sig en bild över vilka grupper kvinnor och män som deltog i dessa medborgardialoger. Detta för att varken kommuner eller landsting regelmässigt sammanställde uppgifter om hur deltagandet såg ut i olika grupper.³²

Inte heller vid senare förfrågan till SKR respektive Boverket (september 2020), finns samlade uppgifter eller statistik över kvinnors och mäns deltagande i medborgardialog och inflytande i samhällsplanering i kommuner och regioner. Bristen på samlade uppgifter förklaras av att deltagarnas bakgrundsuppgifter fortfarande inte registreras regelmässigt vid lokala och regionala medborgardialoger.

Demokratiutredningen *Låt fler forma framtiden!* visade att kommunerna och landstingen var medvetna om vikten av att deltagandet borde vara representativt, men det konstaterades att det ändå fanns risk att medborgardialoger skulle kunna leda till ökad politisk ojämlikhet. Deltagare vid medborgardialoger befanns av kommuner och landsting (nu regioner) ofta vara de som var direkt berörda och personer med starka särintressen som organiserade sig, som motsatte sig förslag och kunde förhindra processen. De som hade svårt att tillgodogöra sig offentlig information och upplevde det svårt att vara i dialog med förtroendevalda, byråkrater och experter hade också större svårigheter att delta i medborgardialoger än resursstarka grupper menade kommunerna och landstingen. Det finns sålunda inte tillräcklig kunskap kring hur medborgardialoger fungerar eller om de fyller sina syften från ett jämställdhetsperspektiv. Det saknas bland annat data över deltagande grupper och individer, vilket gör det svårt att utvärdera dessa insatser.

I brist på generella kartläggningar över kvinnors och mäns deltagande i deltagardemokratiska aktiviteter får exempel på mätning av kvinnors och mäns delaktighet och deltagande sökas lokalt. Det finns med sannolikhet ett flertal kommuner som utgör lärande exempel på hur arbete med att utveckla nya dialogmetoder, systematik och uppföljning av jämställdhet kan utvecklas.

³¹ Adler, 2015; Abrahamsson, 2015

³² SOU 2016:5

Ett exempel är Göteborgs stad som sedan flera år tillbaka på ett systematiskt sätt följer upp sina medborgardialoger. Enligt deras granskning 2013 av tre genomförda medborgardialoger framgick det exempelvis att kvinnor deltog i lite högre utsträckning i dialogerna än män, men att männen under dessa möten tenderade att ta och få mer taltid än kvinnorna. Det framkom även att svenskfödda, äldre personer med högre utbildning var överrepresenterade i dialogerna.³³

Göteborg tog 2019 steg mot ytterligare systematik genom uppföljningen av stadens jämställdhetsplan. För delmålet *inflytande i stadsutvecklingsprocesser oavsett kön*, mäts effekterna av stadens insatser genom indikatorerna: Andelen kvinnor och män som skickat in förslag till Göteborgsförslaget (synpunktshanteringen); Andelen kvinnor och män som deltar i olika dialogprocesser inom stadsutveckling (samrådsmöten och medborgardialoger i planprocesser); Andelen stadsutvecklingsprojekt där en normkritisk analys redovisas i beslutsunderlag; SCB/NII medborgares inflytande i kommunen könsuppdelat – påverkan; SCB/NRI om att bo och leva i kommunen könsuppdelat – trygghet; och SOM (Göteborg) – möjlighet till att påverka politiska beslut.³⁴

Uppsala utgör ett exempel på hur medborgardialog särskilt kan riktas till målgruppen flickor och kvinnor:

*”Det är en utvecklingsresa. Vi har en del medborgardialoger med satsningar på tjejers röster och analyserar vilka grupper vi har dialog med. Tillsammans med Uppsalahem driver Uppsala kommun Mötesplats Gottsunda – där man haft ett uttalat mål för flickor och pojkar och sett hur de är delaktiga och deltar. Uppsalahem har också analyserat hur dialogen kring renoveringsprocesser fungerat – där har majoritet varit äldre kvinnor.”*³⁵

Ett tredje exempel är Umeå kommun som särskilt arbetat med att utveckla metoderna för medborgardialog med genusperspektiv:

”När vi jobbar med dialoger har vi inte längre stormöten med långa anföranden utan workshops eller möten där invånarna finns. Vi står utanför ICA klockan fem på eftermiddagen och frågar folk vad de tänker, vad de vill. Vi lyssnar efter deras behov och deras kunskap om områdena som de bor i. Dessa metoder är ett sätt att undvika att det inte bara blir några få män som får talutrymme som på tidigare stormöten. Vi efterfrågar inte kön, men noterar vilka som är där när det är öppna möten. I de digitala dialogerna efterfrågar vi oftast kön.

³³ Göteborg stad 2013

³⁴ Göteborgs stad 2019

³⁵ Jämställdhetsmyndighetens intervju 2020-06-24: Milena Kraft och Kristina Eriksson, utvecklingsledarna för jämställdhet, Uppsala kommun

Vi tittar också på vilka frågor som kvinnor bär. Vi noterade i en dialog att kvinnor bär många andras gruppers perspektiv och åsikter, synpunkter bortom de egna behoven, t ex att man ser till barnen och till äldres behov. För det kanske inte är lika ok att tänka på sig själv som kvinna? Vi noterade att män i högre utsträckning bär det egna behovet att: hur kommer förändringen påverka mig? Om vi ska nå målet om samma makt att forma samhället och våra egna liv är det viktiga observationer för vårt fortsatta arbete.”³⁶

Flera forskare påpekar att medborgardialoger behöver ges ett genusperspektiv samt att utvecklande av olika dialogmetoder och själva inbjudan till att delta i dialog kan vara ett sätt att utjämna den politiska ojämlikhet som råder i samhället.³⁷ En högre legitimitet och förtroende för medborgardialog som instrument i mellanvalsdemokratien kan enligt forskaren Nazem Tahvilzadeh uppnås om deltagarna i ökad utsträckning även tillåts vara med och sätta agendan för dialoger, som på så vis blir praktiskt orienterade och resulterar i beslut som gynnar medborgares intressen. Ramarna för deltagandet menar forskaren behöver utformas i enlighet med deltagarnas villkor och intressen samt att det behöver finnas utrymme för konflikt och ”dålig stämning”.³⁸ Tahvilzadehs analys och slutsatser är mer universella, men överförbara i syfte att utveckla genusperspektiv i medborgardialoger. Flera projekt och analyser av dialoger och medskapande processer visar på den potential som finns i en sådan ansträngning att etablera dialog där beslutsfattare, myndigheter, medborgare, och representanter för det civila samhällets organisationer ingår.³⁹

³⁶ Jämställdhetsmyndighetens intervju 2020-06-12: Linda Gustafsson, jämställdhetsstrateg i Umeå kommun

³⁷ Listerborn 2008, Abrahamsson 2015

³⁸ Tahvilzadeh 2015

³⁹ Se t.ex. Adler 2015, Campbell, Hellrigl, Berglund 2017, SKL 2018

2.3. JÄMSTÄLLDHET OCH DEMOKRATI PÅ LANDSBYGDEN

Utvecklingen av kvinnors villkor, delaktighet och deltagande på landsbygden under 1900-talet och in på 2000-talet har samband med insatser för landsbygdens överlevnad, som en motkraft mot urbaniseringens effekter. Runt 1930 bodde ännu lika många människor på landsbygden som i städerna. 1960-talets flyttbidrag och möjligheter till arbetstillfällen och bättre boende kom att bidra till förstärkt urbanisering och inflyttningen till storstadsregioner och andra större tätorters så kallade miljonprogram.⁴⁰ 1970-talets ekonomiska kris i Sverige blev en vändpunkt för landets många bruksorter. Den industriella produktionen flyttade till låglöneländer och urbaniseringen förstärktes ytterligare.⁴¹ Det blev allt tydligare att kvinnorna lämnade landsbygd och glesbygd i högre grad än män.⁴² Unga kvinnor, visar statistiken flyttar dessutom i högre utsträckning från landsbygden än unga män.⁴³ Det så kallade kvinnounderskottet har sedan 1980-talet uppfattats som ett problem såväl för män på landsbygden som en utmaning att vidmakthålla en levande landsbygd,⁴⁴ varför olika satsningar på kvinnor ingått som en del av svensk regionalpolitik allt sedan 1980-talet. Frågan om kvinnors förutsättningar att leva och verka på landsbygden samt villkor för jämställdhetsarbete i glesbygden har fått betydelse såväl för staten som för kvinnor som sett jämställdhet som angeläget för landsbygdens överlevnad.⁴⁵ Från tidigt 1980-tal växte en lokal mobilisering fram på landsbygden i rörelsen *Hela Sverige ska leva!* där kvinnor fick centrala roller.⁴⁶ Bull (1993) pekar bland annat på att kvinnor i glesbygden engagerade sig mer än män i lokala utvecklingsarbetet, men att de hade svårt att få sina röster hörda bland formella instanser som till exempel kommunerna.

Flera studier av landsbygdsutveckling påvisar traditionella könsroller och arbetsdelning liksom könsdelade platsrelaterade gemenskaper och rörelser.⁴⁷

I rapporten *Lokal utveckling i förändring* pekar Widé & Gustafsson (2001) på att trots att kvinnorörelsen i Sverige har uppnått väldigt mycket genom mobilisering, är villkoren för kvinnors engagemang i landsbygden fortfarande svåra.

⁴⁰ SCB 2015

⁴¹ SOU 1984:1

⁴² Berglund et al 2005

⁴³ Tillväxtanalys 2016

⁴⁴ Rönnblom 2002

⁴⁵ Bull 1993, Rönnblom 2002

⁴⁶ Berglund 1998, Rönnblom 2002

⁴⁷ Berglund 1998

Trots att kvinnor är väldigt aktivt deltagande i civilsamhällets organisationer och olika nätverk, tas inte deras frågor på lika mycket allvar som de mest traditionella manliga frågorna. Troligen, menade författarna, är de formella strukturerna hos kommunerna inte anpassade till att hantera frågor som relaterar till villkoren inom den reproduktiva sfären utan till den produktiva, vilken lättare anses vara tillväxtfrämjande. I rapporten liksom i andra studier som fokuserar på glesbygden, konstateras att kvinnor i glesbygdsområden drabbas hårdare av arbetslöshet och låga inkomster samt att deras valdeltagande är lägre än kvinnor i urbana samhällen.⁴⁸

Rönblom finner i sin studie att kvinnliga aktivister i kommunerna Berg, Robertsfors och Kiruna organiserar sig framför allt av nödvändighet, att;

”om inget ändras i lokalsamhället innebär det att kvinnor, och i förlängningen även män, inte kan bo kvar. En möjlig tolkning är att nödvändighet som drivkraft också är en föreställning som aktivisterna fått med sig genom att ”tvingas” (över)leva på ett territorium som definieras som perifert. Det har skapats en slags ”nödvändighetsdiskurs” som främst inbegriper ett fokus på problemen utflyttning och därmed avfolkning.”⁴⁹

Rönbloms studie (2002) visar att kvinnors organisering blir som mest hotfull i lokala sammanhang där biologisk olikhet mellan könen starkt betonas i den etablerade föreställningen om jämställdhet. Utmaningen ligger, i likhet med analysen av kvinnors situation i urbana socioekonomiskt utsatta områden, i kvinnors särorganisering, vilket står i motsättning till lokala förklaringar om kvinnors och mäns platser i samhället. Konsekvenserna av sådana utmaningar blir att kvinnogruppernas frågor konsekvent avförs (eller aldrig påförs) från den etablerade politiska ordningen. Dessa tidigare resultat bekräftas i en senare doktorsavhandling i kulturgeografi.⁵⁰

I avhandlingen lyfts speciellt relationen mellan glesbygdens aktivism och den lokala och centrala staten fram ur ett kritiskt perspektiv. Medan forskningen visade på ett stort engagemang i lokala frågor, särskilt bland kvinnor, verkar statliga inrättningar mest ha ett nyttoperspektiv på det engagemanget, utan att ge tillbaka i form av de efterfrågade resurser eller politiska reformer. Baksidan av glorifieringen av eldsjälar och de positiva lokala krafterna som ofta hörs i diskursen om det civila samhället döljer en förskjutning av ansvar för välfärd- och omsorgstjänster från den offentliga till den privata och frivilliga sektorn. Dessa resultat överensstämmer med slutsatserna i en tidigare liknande studie i några landsbygdskommuner.⁵¹

⁴⁸ Wide & Gustafsson, 2001

⁴⁹ Rönblom 2002 sid 269

⁵⁰ Enlund 2020

⁵¹ Berglund et al, 2005

2.4. SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Molina & Tuffaha konstaterar i forskningsöversikten att det har gjorts en mängd studier av valdeltagande, men att det finns relativt få studier som refererar specifikt till jämställdhet och politiskt deltagande på lokal nivå. Utredningar som Demokratiutredningen *Låt fler forma framtiden!* visar dock att partiernas roll att mobilisera medborgares politiska engagemang minskar över tid, att partierna allt mer styrs av en inre krets samt att kvinnor generellt, fortfarande har svårare än män att etablera sig och få en roll i politiska partier. Idag organiserar sig människor i olika lösare nätverk och andra sammanslutningar som går emot den traditionella folk rörelsemodellen. Forskningen visar att utomparlamentariska kvinnorörelser har haft betydelse för att i någon mån förbättra jämställdheten inom politiken och samhällslivet, samtidigt som kvinnors organisering, också på lokal nivå, på olika sätt mött motstånd.⁵² Forskare pekar på att studier av politisk representation behöver utvidgas och även fånga samspelet mellan väljare och valda. Dessutom påpekas behovet av att koppla den politiska representationen till kvinnor och mäns villkor i vardagen.⁵³

Såväl Jämställdhetsmyndighetens rapport *Ett sekel av rösträtt och valbarhet* som denna förstudies forskningsöversikt synliggör bristen på könsperspektiv och analys av jämställdhet i den deltagardemokratiska praktiken som vuxit fram under de två senaste decennierna bland kommuner och regioner. Ingenstans står att finna samlade uppgifter över vilka grupper kvinnor och män som deltar i olika typer av framväxande former av medborgardialoger, konsultationer, processer av medbeslutande och partnerskap (så kallade deltagardemokratiska verktyg och metoder). En konklusion är därför att mer kunskap behövs på området.

I Sveriges kvinnolobbys studie från 2019 framstår en rad resultat kring utrikesfödda kvinnors levnadsvillkor som djupt ojämställda och ojämlika. Levnadsvillkor som i förlängningen har stor inverkan på förutsättningar och möjligheter att vara en aktiv medborgare i lokaldemokratien. Informanter själva pekar på värdet av att vara en del av ett lokalt civilsamhälle för gemenskap och kollektiv handling.

I forskningen framträder framväxten av nya former av lokal organisering vid sidan av gängse föreningsliv, som inte primärt handlar om fritidssysselsättning utan snarare om strategier för lokal områdesutveckling, gemenskap och livskvalitet. Behovet av att i framtida studier kartlägga strukturella förhållanden och behov i lokalsamhället samt dess betydelse för politiskt deltagande blir tydligt.

⁵² Eduards 2002

⁵³ Wängnerud 2010

Forskningsöversiktens litteraturgenomgång åskådliggör två skilda bilder av kvinnors situation, ställning och organisering på landsbygden. Kvinnor har å ena sidan under de senaste decennierna i många sammanhang bidragit starkt till landsbygdsmobilisering och lokal utveckling. Å andra sidan har kvinnor i många stycken fortsatt en marginaliserad ställning i lokalsamhället och tas inte på lika stort allvar som män i patriarkala miljöer med fokus på traditionellt manliga frågor. Samtidigt utgör de få studier av jämställdhet i lokalsamhällen på landsbygden som finns ett magert kunskapsunderlag. Det understryker behovet av en uppdaterad överblick över delaktighet och deltagande i demokratin bland kvinnor och män på landsbygden. Det behövs också jämförelser av delaktighet och deltagande i lokala kontexter i stad och i olika typer landsbygd.

3. PILOTKARTLÄGGNING

3.1. INLEDNING

Den empiriska undersökningen i denna förstudierapport utgörs av pilotkartläggningar i Hammarkullen, Göteborgs stad, Åby i Mölndals stad och Oxhagen i Örebro kommun.

Syftet med pilotkartläggningen har varit att i utvalda bostadsområden testa frågor med fokus på delaktighet och deltagande i formella och informella politiska och sociala sammanhang i lokalsamhället och lokaldemokratin. Syftet har även varit att utveckla metoder för insamling av data och att så långt möjligt nå ut till och kartlägga kvinnor och män. Dels de grupper som i undersökningar är aktivt deltagande och delaktiga i lokalsamhälle och demokrati, dels de grupper kvinnor och män som sällan eller aldrig är delaktiga eller deltar i den formella lokala demokratin eller i informella sammanhang, som dessutom i mindre grad besvarar enkätundersökningar.

Pilotkartläggningens resultat ger inte tillräckligt underlag för att dra entydiga slutsatser om kvinnors och mäns förutsättningar och möjligheter att vara delaktiga och delta i lokalsamhället och den lokala demokratin i studerade bostadsområden. Däremot bidrar de empiriska resultaten till att indikera mönster och generera utveckling av nya perspektiv och frågor till gagn för analys och vidare studier.

Initialt beslutade Jämställdhetsmyndigheten att kartläggningen skulle omfatta tre till sex tydligt avgränsade platser/områden med motsvarande cirka 50-100 hushåll i respektive område. Kartläggningen planerades ske i form av uppsökande intervjuer och med strukturerade och semistrukturerade frågor till kvinnor och män rörande delaktighet och deltagande i den lokala demokratin och i lokalsamhället.

I planeringsfasen under augusti månad 2020 övervägdes val av undersökningsområden; vilka socioekonomiska utsatta områden, resursstarka urbana områden och vilka rurala motsvarande byar och bygder som lämpade sig för en testundersökning. Initialt var ambitionen att studera en bredd av områden med skilda egenskaper samt att nyttja lokalt föreningsliv för att nå ut till målgrupper som i tidigare demokratiundersökningar visat sig svåra att nå.

Undersökningsetiska frågor diskuterades som: Hur hantera frågorna utan att det blir stigmatisering och utan att det blev en ”privilegierad blick”? Vikten av att utbilda intervjuare betonades således. En annan fråga var hur datainsamlingen kunde ske på ett jämställt och samtidigt forskningsetiskt sätt med hänsyn till anonymitet, sekretess och GDPR. Frågan om Corona-pandemin lyftes tidigt i planeringsfasen, men under sensommaren var ännu smittspridningen blygsam och det bedömdes att uppsökande intervjuer var möjliga att genomföra.

3.2. ÖVERVÄGANDEN KRING INTERVJU- OCH ENKÄTFRÅGOR

Pilotkartläggningen designades/utformades initialt i augusti 2020 som en intervjustudie med en intervjuguide med strukturerade och semistrukturerade frågor. I pilotstudien har fokus varit att utveckla frågor kring kvinnors och mäns intressen, vilja att vara delaktiga och delta i lokalsamhällets sociala och politiska informella och formella sammanhang, deltagande i allmänna val, frågor som belyser grader av politiskt deltagande, samt hinder att delta i den lokala demokratin.

Ambitionen var att i likhet med Delmos studie (2020) ta utgångspunkt i SCB:s demografiska statistikområdesindelning (Deso). Jämställdhetsmyndigheten bedömde även att en ny pilotkartläggning borde kombinera tidigare formella demokratifrågor från Delmos studie med frågor om det informella och formella lokalsamhället, med utgångspunkt i kvinnors och mäns intressen, deras lokala behov och faktiska delaktighet och deltagande i lokalsamhället.

Jämställdhetsmyndigheten gjorde ett urval av Delmos enkätfrågor vilka till dels anpassades till lokaldemokratiska frågeställningar med bäring på aktiva handlingar och hinder. Nya demokratifrågor togs fram som relaterade till den så kallade delaktighetstrappans fyra nivåer; information, konsultation, dialog och medbestämmande.⁵⁴

⁵⁴ Arnstein, 1969, vidareutvecklad av SKR, 2013 och Boverket, 2021 (Jmf. Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process, 2009)

Med vetskapen om behovet av fler studier av kvinnors respektive mäns behovsdrivna engagemang och deltagande i informella och formella sammanhang i lokalsamhället valdes ABCD-metoden för kartläggning ut som en intressant modell att pröva i denna förstudie. *Asset Based Community Development (ABCD)* utgör en beprövad så kallad bottom-up strategi för lokalt driven utveckling och mobilisering och som utvecklats av John McKnight och Peter Block.⁵⁵ Nyckel till framgång består i att ta till vara den enskilde människans personliga gåvor. ABCD engagerar och skapar lokal utveckling med utgångspunkt i invånarnas egna intressen och vilja att bidra och där detta är den centrala resursen i det lokala utvecklingsarbetet.

ABCD startar alltid med en kartläggning av människor som bor och verkar i området genom intervjuer, dialogmöten eller dörrknackning med enkäter. Betoningen ligger vid intervjufrågor som känns angelägna för de som ska besvara dem. Frågor kan exempelvis vara:

- Vad är viktigt för dig?
- Vilka är dina hobbyer eller intressen?
- På vilka sätt har du varit aktiv/deltagit här i området?
- På vilka sätt vill du vara aktiv/delta här?
- Vad vill du uppleva i ditt område som inte finns nu?
- Vilka förhoppningar och drömmar har du för ditt område?
- Vem anser du vara områdets ”historiker”?
- Vem har bott i området längst tid?
- Vilka färdigheter, talanger, resurser har du som du skulle vara villig att dela med grannarna eller bidra med i området?
- Vilka, om några, föreningar eller nätverk är du med i?
- Vilka vill du vara med i, eller hjälpa till att bilda?
- Finns det något särskilt du behöver?
- Vilka positiva aktiviteter som redan händer i ditt område skulle du vilja se mer av?

En kartläggning av ett bostadsområde med denna typ av frågor i kombination med frågor som rör deltagande i den lokala demokratin, ger Jämställdhetsmyndigheten en mer initierad kunskap om behov, önskemål, begränsningar och faktiska handlingar i såväl formella som informella lokala sammanhang hos olika grupper flickor och kvinnor, pojkar och män. Dessutom skapas en karta över bostadsområdet som utgör ett utmärkt verktyg för lokala föreningar och nätverk att stötta redan pågående engagemang och att ta tillvara den potential av mänskliga behov och resurser som synliggjorts genom kartläggningen.

⁵⁵ McKnight & Block 2010

3.3. FRÅN INTERVJUSTUDIE TILL ENKÄTUNDERSÖKNING

Pilotkartläggningen som initialt planerats som en kvalitativ studie fick på grund av pandemin och den ökande smittspridningen under hösten 2020 tvingas till relativt stora avsteg när det gäller dess ursprungliga design. Den uppsökande intervjuundersökning som planerats, fick omformas till en covid-säker enkätundersökning och med en undersökningspopulation om slumpvis utvalda 100 kvinnor och 100 män i respektive bostadsområde. Omställningen medförde ett stort merarbete under oktober och november månad i att utforma en enkät, att få den översatt på fyra språk, att lägga upp den i webbversion, distribuera postalenkäter till undersökningsområden samt föra in och sammanställa postala enkätsvar.

Arbetet med pilotkartläggningen påverkades av en utdragen rekryteringsprocess, där många lokala föreningar tvekade och valde att avböja inbjudan att samarbeta med Jämställdhetsmyndigheten på grund av smittläget. Trots stora utmaningar i samband med pandemins ökade smittspridning hösten 2020, kom överenskommelser om samarbete mellan Jämställdhetsmyndigheten och tre lokala föreningar i urban miljö till stånd i månadsskiftet oktober/november 2020. Dessa föreningar representerade två områden med socioekonomiska utmaningar (Hammarkullen och Oxhagen) och ett område utan uttalade socioekonomiska utmaningar, med en socioekonomiskt mer blandad befolkningsprofil (Åby), samtliga i stadsmiljö. Urvalet av undersökningsområden hade inte den mångfald som planerats från början.

En samarbetsmodell formades i dialog med föreningarna och med stöd av myndighetens jurister utvecklades en överenskommelse byggt på ömsesidiga åtaganden liknande ett kortvarigt Idéburet Offentligt Partnerskap, IOP.⁵⁶ Genom dessa tre partnerskapssamarbeten genomfördes enkätundersökningen tillsammans med de lokala föreningarna SOS Barnbyar i Hammarkullen, Konstkollektivet i Åby och Studieförbundet i Oxhagen.

Perioden för enkätinsamling kom att begränsas till de två sista veckorna i november månad. Enkätarbetet föregicks av pressmeddelanden till berörd lokalpress och radio samt flyers som informerade om enkätundersökningen på olika språk. Resultaten av pilotkartläggningen sammanställdes under första veckan i december och presenterades under kunskapswebbinariet den 17 december.

Jämställdhetsmyndigheten fick under arbetet med pilotkartläggning en positiv erfarenhet av ömsesidigt partnerskap tillsammans med lokala föreningar och där partnerskapsmodellen har fungerat väl för både samarbete och gemensamt lärande.

⁵⁶ SKL 2018

3.4. LOKALT ARBETE MED ENKÄTINSAMLING

Nedan redogörs för SOS Barnbyar/Hammarkullens arbete med det lokala enkätarbetet som ett exempel på hur arbetet med att samla in data gick till.

Enkätutdelningen och insamlingen genomfördes av SOS Barnbyars arbetsgrupp som bestod av två anställda handledare och fyra timanställda Demokratiambassadörer; två tjejer och två killar i tonåren och med svenska, arabiska respektive somaliska som modersmål. Demokratiambassadörerna var alla deltagare/före detta deltagare i SOS Barnbyars mentorsprogram för ungdomar och hade under kartläggningen i uppdrag att arbetade med den praktiska delen av genomförandet under två veckor. Hela arbetsgruppen deltog gemensamt i att utvärdera arbetet och ta fram rekommendationer för framtida liknande informationsinsamling.

Demokratiambassadörerna genomgick en förberedande utbildning. De var överens om att kunskap om demokratis historia och rösträtten var viktiga för att kunna genomföra arbetet på ett bra sätt och förmedla syftet med enkätutdelningen.

Under enkätarbetet i november var alla lokala och tänkbara mötesplatser och inomhusaktiviteter stängda på grund av smittspridningen av covid-19.

Demokratiambassadörerna valde alternativet att arbeta utomhus. De arbetade två och två vid bord som ställdes upp på Hammarkulletorget. Under den första insamlingsdagen kom ett plötsligt och rikligt snöfall vilket gjorde att de tog beslutet att flytta in borden i spårvagnshållplatsen. Gruppen bedömde det inte var optimalt ur smittspridningsperspektiv men nödvändigt utifrån förutsättningarna. De andra dagarna arbetade Demokratiambassadörerna utomhus trots att det var ganska kallt och blåsigt.

Eftersom insamlingen skulle ske utomhus var farhågan att

Demokratiambassadörerna skulle uppfattas som försäljare och att en del människor skulle undvika att stanna av den anledningen. För att förebygga det så satsade de på att lägga till några komponenter som kunde locka folk att stanna.

Demokratiambassadörerna bjöd på kaffe och te och ställde upp gatupratere med information om enkäten.

Den första dagen, när insamlingen skedde inomhus i spårvagnshållplatsen, så fick gruppen in flest enkäter. De dagar som insamlingen skedde utomhus så var det färre som stannade. Demokratiambassadörerna noterade också att fler kvinnor än män sa att de hade bråttom hem och inte hade tid att stanna. Trots detta så lyckades Demokratiambassadörerna dela ut lika många enkäter till kvinnor som till män. Enligt arbetsgruppens utvärdering så lyckades detta tack vare att Demokratiambassadörerna var väl insatta i uppdraget och lyckades förmedla att kvinnors åsikter var viktiga i sammanhanget, samt att Demokratiambassadörerna var flexibla och till exempel följde med en kvinna till en närliggande lekplats så att hon kunde fylla i enkäten samtidigt som barnen lekte. Gruppen bedömer också att det var symboliskt viktigt att ambassadörsgruppen utgjordes av lika många kvinnor som män. Demokratiambassadörerna hade en låda för anonym insamling av enkäten och för att lättare kunna hålla reda på alla enkäter som lämnades in.⁵⁷

3.5. PILOTKARTLÄGNINGENS RESULTAT

I följande resultatredovisning av pilotkartläggningen presenteras främst enkätresultat från områdena med socioekonomiska utmaningar; en sammanställning av Hammarkullens och Oxhagens könsuppdelade resultat. I något fall lyfts områdesspecifika resultat fram. Resultaten speglas där det kan vara relevant av resultat från bostadsområdet Åby, som har en socioekonomiskt mer blandad befolkningsprofil. De empiriska resultaten jämförs även i vissa fall med riksgenomsnittssiffror.

3.5.1. Svarande kvinnor och män

Resultatredovisningen omfattar totalt 68 kvinnor, varav 41 personer är från Hammarkullen i Göteborg och 27 personer från Oxhagen i Örebro. Antalet män är totalt 73 personer varav 56 är från Hammarkullen och 17 personer från Oxhagen i redovisningen. I jämförelsematerialet från Åby ingår totalt 36 enkätsvar, varav 20 uppgav att de var kvinnor och 16 uppgav att de var män. Resultaten från Åby redovisas utan könsuppdelning med hänsyn till det ringa antalet kvinnor respektive män.

Bland de svarande var närmare hälften av kvinnorna i åldern 30-49 år. En tredjedel var i åldern 16-29 år, nära 12 procent var i åldern 50-64 år och nära 9 procent av kvinnorna var i åldern 65 år och uppåt. Bland männen var mer än hälften i åldern 16-29 år. Mer än var fjärde man var i åldern 30-49 år. 10 procent var 50-64 år och 7 procent av männen var i åldern 65 år eller äldre.

⁵⁷ Benitez Caris, Mónica, Näckdal, Tove (rapportunderlag)

3.5.2. Valdeltagande

Bland kvinnorna hade närmare 59 procent röstat till riksdag, 51 procent hade röstat i regionval och närmare 55 procent röstat i kommunval. Bland kvinnorna var det 31 procent som inte hade rösträtt i riksdagsvalet, medan det i regionvalet var 28 procent som inte hade rösträtt och i kommunvalet var det drygt 27 procent som inte hade rösträtt. Bland männen hade 61 procent röstat till riksdag, närmare 63 procent av männen hade röstat i regionval och drygt 65 procent röstat i kommunval. Bland männen var det 36 procent som inte hade rösträtt i riksdagsvalet, medan det i regionvalet var drygt 27 procent som inte hade rösträtt och i kommunvalet var det närmare 24 procent som inte hade rösträtt. Sammantaget visade resultatet avseende valdeltagande att männen deltog i val i betydligt högre utsträckning på regional och lokal nivå än kvinnorna.

I jämförelse var totala andelarna röstande i bostadsområdet Åby i riksdagsvalet närmare 78 procent, vid regionvalet röstade 77 procent och nära 74 procent röstade i kommunvalet. I SCB:s statistik för riket som helhet var valdeltagandet bland röstberättigade 2018 i riksdagsvalet nära 89 procent för kvinnor och nära 88 procent för män. I val till regionfullmäktige och bland röstberättigade röstade drygt 85 procent av kvinnorna och drygt 82 av männen. I val till kommunfullmäktige 2018 röstade närmare 86 procent av de röstberättigade kvinnorna och knappt 83 procent av männen.⁵⁸

3.5.3. Hobbyer och intressen

Bland kvinnor är den mest utbredda hobbyn/intresset ”familj, barn och vänner” med en andel kvinnor om 85 procent (se tabell 1 i bilaga). På andra plats kommer ”mat och matlagning” med en andel kvinnor om 45 procent. På tredje plats kommer ”sport, idrott och träning” med andelen 42 procent. På fjärde plats med andelen kvinnor 38 procent återfinns ”religion och min tro”. På femte plats och 35 procent hittar vi ”trädgård, odling”. På sjätte plats kommer ”natur, friluftsliv” med 33 procent. På delad sjunde plats återfinns ”Instagram, Facebook, Twitter, andra sociala medier” med 32 procent och ”politik, samhällsfrågor, historia” med 32 procent. På nionde plats med en andel kvinnor 29 procent finns ”kläder, mode, inredning” och på tionde plats återfinns ”konst, teater, dans, musik” med en andel om 23 procent kvinnor.

⁵⁸ Jämställdhetsmyndigheten 2021

Bland män är den mest utbredda hobbyn/intresset, liksom för kvinnor, ”familj, barn, vänner” med 71 procent av männen. På andra plats för män kommer ”sport, idrott, träning” med en andel om 66 procent. På tredje plats med andelen män 29 procent återfinns ”religion, min tro”. På delad fjärde plats bland män kommer ”dataspel/gaming, TV, streamingtjänst” med en andel män om 26 procent och ”mat, matlagning”, även den med en andel män om 26 procent. På sjätte plats kommer ”politik, samhällsfrågor, historia” med 25 procent. På sjunde plats återfinns ”Instagram, Facebook, Twitter, andra sociala medier” med 23 procent. På åttonde plats med en andel män 22 procent finns ”natur, friluftsliv”. På nionde plats återfinns ”konst, teater, dans, musik” med en andel om 18 procent män och slutligen på tionde plats kommer ”trädgård, odling” med en andel män om 14 procent.

Generellt sett visar gruppen kvinnor som besvarat enkäten högre andelar i hobbyer och intressen på de flesta områden, förutom avseende sport, idrott och träning och dataspel/gaming, TV och streamingtjänst där andelen män med dessa hobbyer/intressen är betydligt högre. Noteras kan också att andelen kvinnor och män som är intresserade av bilar, MC och motorsport är ungefär lika stor.

3.5.4. Vad skulle du önska fanns i området där du bor?

I Hammarkullen är det absolut vanligaste behovet bland kvinnor och män att få en vårdcentral och därefter följer behov av apotek, torghandel, butiker och affärsliv generellt, enligt enkätresultaten. Kvinnor lyfter behovet av vårdcentral och apotek något oftare än män. För Oxhagen uttrycker både kvinnor och män att det finns behov av lägre hyror, att få bort kostnaden för användning av tvättstugor, att sophantering behöver bli bättre, samt att den lokala kollektivtrafiken behöver komma närmare och billigare. Behovet av gemensamhetsaktiviteter, mötesplatser utomhus likväl som möteslokaler inomhus för barn, ungdom och för vuxna återfinns i såväl Hammarkullen som Oxhagen. Behov av olika former av mötesplatser uttrycks oftare bland kvinnor än män. Likaså önskar både kvinnor och män fler aktiviteter för barn och unga, men det är framför allt kvinnor som frammanför behovet. När det gäller sport och idrott uttrycker män betydligt fler och specificerade behov såsom basketlag, basketplan, stor fotbollsplan, gym, idrottsplats, simhall och skatepark. Kvinnor har mer diversifierade behov av kulturliv. Fler män än kvinnor uttrycker behov av bio och uteliv. Några män betonar behovet av arbete och insatser för integration.

I bostadsområdet Åby, som har en socioekonomiskt mer blandad befolkningsprofil, lyfts inte behov av mer samhällsservice eller lokala välfärdverksamheter, utan istället mer utebelysning, mer kulturliv och mer aktiviteter för barn, unga och vuxna. Flera i Åby svarar även att de inte saknar något i området.

3.5.5. Har du engagerat dig frivilligt/volontärt?

47 procent av kvinnorna i Hammarkullen och Oxhagen anger att de engagerar sig frivilligt/volontärt (se tabell 2 i bilaga). Bland männen är andelen engagerade i frivilliga/volontära uppgifter 55 procent. Som en jämförelse med en nationell mätning 2019 hade 51 procent av hela befolkningen gjort ideella insatser vid något tillfälle de senaste 12 månaderna, varav kvinnor var 47 procent och män var 56 procent.⁵⁹

I bostadsområdet Åby var det totalt sett en betydligt mindre andel kvinnor och män som engagerat sig frivilligt/volontärt med någon uppgift, enligt enkätresultaten.

3.5.6. Föreningsmedlemskap

Bland kvinnor var föreningsengagemanget störst i ”idrottsförening/idrottsklubb” (totalt 10 medlemskap inkl. ledarskap), ”kyrka/församling/annat religiöst samfund” (totalt 10 medlemskap inkl. ledarskap) och ”hyresgästförening-/bostadsrättsförening” (totalt 10 medlemskap inkl. ledarskap). Bland kvinnor återfanns utöver fasta svarsalternativ även medlemskap i andra föreningar som: Odlarförening Samfällighet, Lärjeåns trädgårdsodlarförening, Odlingsnätverk, Träffpunkt Oxhagen, Hoppet och Kompassen. Bland män var föreningsengagemanget störst i ”idrottsförening/idrottsklubb” (totalt 17 medlemskap inkl. ledarskap), ”förening för kultur/konst/musik/dans/teater” (totalt 10 medlemskap) och ”politiskt parti eller ungdomsförbund” (totalt 8 medlemskap). Bland män vid sidan av fasta svarsalternativ återfanns även medlemskap i andra föreningar som: Skrivarförening, Samfällighet och For The People.

Det finns för närvarande inga möjligheter att jämföra kartläggningsresultat från Hammarkullen och Oxhagen med generell statistik över medlemskap för olika föreningar och fördelat på kön, då statistiken över civilsamhällets omfattning är ofullständig.⁶⁰

3.5.7. Frågan om att vilja bli föreningsmedlem

Bland svarande kvinnor i pilotkartläggningen fanns önskemål om föreningsengagemang i form av gemenskap i bostadsområdet, förening i närområdet, föräldraförening, förening för kulturella aktiviteter, ”tro möter tro”, facket, trygghetsvandringar, miljöförening, kvinno/HBTQIA-organisation, matlagning med vuxna, träning, dans, jakt, hälsa, sjukvård. 17 personer bland kvinnorna svarade att de inte ville vara med i någon förening.

⁵⁹ von Essen och Svedberg 2020

⁶⁰ Se Regeringens proposition 2009/10:55 En politik för det civila samhället, s. 40, jmf Regeringens skrivelse 2017/18:246 En politik för engagemang - långsiktighet och oberoende för civilsamhället, s.21.

I männens svar fanns önskemål om att bli med i politiskt parti, fackförening, en föräldraförening, idrottsförening som basket, förening för mänskliga rättigheter, kyrkoorganisation, en kulturell eller historisk förening, VOX IF, Träna, läsa, en ungdomsorganisation, arbete med föräldralösa, somalisk gemenskap. 22 personer bland männen ville inte vara med i någon förening.

3.5.8. Viljan att dela med sig av färdigheter, talanger eller resurser

Drygt hälften av kvinnorna som svarade på enkäten i Hammarkullen och Oxhagen vill bidra med egna färdigheter, talanger eller resurser. Där nämndes språk(träning), friluftskunskaper - friluftsliv, utflykter, matlagning, barnaktiviteter, sammankomster, odling - att lära ut odling, lära ut svenska, barnaktiviteter, samarbete i området, hyresgästaktiviteter, karnevalen, konserter, sång, bildprojekt, sömnad, förening endast för kvinnor och barn, simning, idrottsutövning, är duktig på att debattera, skriva, vara bra ledare, vara pedagog.

Bland männen var det något färre än hälften som av dessa män vill bidra med egna färdigheter, talanger eller resurser till aktiviteter för barn och ungdomar, idrottsutövningar, har varit professionell basketspelare samt tränare för de yngre, sammankomster, historia-föreläsningar, föreläsning om ledarskap och självutveckling, idrottsövningar, arbetar tillsammans med städning, laga mat tillsammans, hjälpa till på gymmet, träna tillsammans.

3.5.9. Hinder för lokalt engagemang

Kvinnor och män som besvarade enkäten upplevde i flera delar lika hinder såsom brist på tid, hinder på grund av arbete, brist på kunskaper och sjukdom/funktionsnedsättning (se tabell 3 i bilaga).

Bland kvinnor upplevde en större andel jämfört med män ett hinder att engagera sig lokalt på grund av bristande språkkunskaper. Kvinnor hade även något större hinder av arbetet och familj/barn än vad män hade. Mer än en tredjedel ansåg inte att något stod i vägen för att engagera sig. Något fler kvinnor än män var inte intresserade av lokalt engagemang.

Bland några få män var hot, trakasserier eller våld ett hinder för lokalt engagemang jämfört med inga alls kvinnor. Ett annat hinder hos en del män var att de inte litade på människor där de bor jämfört med något färre kvinnor. Samtidigt upplevde mer än en fjärdedel av männen att inget hinder fanns för engagemang.

3.5.10. Lokaldemokratiska aktiviteter

Huvudresultatet i den enkätfråga som rör skilda sätt att vara delaktig och delta i den lokala demokratin visar att män som besvarade enkäten generellt hade en högre frekvens av politiskt deltagande (se tabell 4 i bilaga).

Mäns högre delaktighet och deltagande visar sig i andelen som deltar flera gånger eller regelbundet vid informationsmöten med kommunen/stadsdelen; andelen som deltagit regelbundet i samtal/dialogmöte; andelen som deltar enstaka gång eller regelbundet i arbetsgrupp om politik/samhällsfråga med kommunen/stadsdelen; andel som deltagit i beslut om politik/samhällsfråga i stadsdelen/kommunen. En större andel män än kvinnor är regelbundet i kontakt med en politiker; har, eller har haft ofta respektive regelbundet ett uppdrag i ett politiskt parti; är eller har varit engagerad i en aktionsgrupp såväl ofta respektive regelbundet; har deltagit i en demonstration enstaka gång respektive regelbundet samt regelbundet skrivit under/skapat en namninsamling (på internet/på papper) respektive publicerat eller delat något om politik/samhällsfråga på internet.

Det var dessutom fler kvinnor än män som under senaste tolv månaderna inte har varit på informationsmöte, deltagit i arbetsgrupp, deltagit i beslut, haft uppdrag i politiskt parti, varit engagerad i aktionsgrupp eller deltagit vid demonstration.

3.5.11. Att hindras delta av rädsla för hot, trakasserier eller våld

Bland svarande kvinnor hade var femte kvinna någon gång avstått från att uttrycka din politiska åsikt. Några få hade avstått många gånger och ytterligare några av kvinnorna hade avstått helt från att uttrycka din politiska åsikt (se tabell 5 i bilaga).

Bland männen var det cirka 15 procent som någon gång avstått från att uttrycka sin politiska åsikt. Några få hade avstått många gånger eller avstått helt från att uttrycka sin politiska åsikt.

När det gäller politiska aktiviteter så hade lite mer än var tionde kvinna någon enstaka gång avstått från att delta i politiska aktiviteter. Något färre hade avstått många gånger och drygt var tionde kvinna hade avstått helt från att delta i politiska aktiviteter.

Avseende politiska aktiviteter så angav drygt 16 procent av männen att de någon enstaka gång hade avstått från att delta i politiska aktiviteter. Några få av männen hade avstått många gånger och drygt var tionde man hade avstått helt från att delta i politiska aktiviteter.

Vid en jämförelse var den totala andelen svarande i Åby som helt avstod från att uttrycka din politiska åsikt och delta politiska aktiviteter dryga fem procent.

3.6. SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Andelen kvinnor och män som deltagit i allmänna val i kartläggningen, är lägre än för genomsnittet av befolkningen i Sverige. Resultaten avviker dessutom från SCB:s generella statistik som visar att kvinnor röstar i högre grad än män. I enkätresultaten från Hammarkullen och Oxhagen röstar kvinnor i betydligt lägre grad än männen, framför allt när det gäller i val till regionfullmäktige och kommunfullmäktige.

Vid enkätfrågan om personliga intressen och hobbies visar pilotkartläggningens resultat däremot att fler kvinnor än män hyser intresse för politik, samhällsfrågor, historia. Resultaten väcker frågor om bilden är riktig och varför kvinnor i så fall röstar i lägre utsträckning.

Vid pilotkartläggningen av människors personliga hobbies och intressen framträder kvinnor som en grupp med en stor bredd av intressen och hobbies. Flera av dessa är knutna till familjeliv, vardagsbestyr, religiositet, mode, inredning, trädgård, odling, natur och friluftsliv, politik och samhällsfrågor.

Generellt sett visar gruppen kvinnor i pilotkartläggningen ha något högre engagemang i hobbies och intressen på de flesta områden. Männen har dock betydligt större intressen i sport, idrott och träning samt dataspel/gaming, TV och streamingtjänst. En tänkbar förklaring till skillnaden skulle kunna vara den lägre genomsnittsåldern bland män i kartläggningen.

När det gäller kvinnor och män förenas de i beskrivningar av vad som saknas i det egna området. Det handlar om grundläggande lokala behov (boendekostnad, matvaruutbud), samhällsservice (kollektivtrafik, apotek, affärliv), offentlig verksamhet (vårdcentral) samt gemenskap och sammanhållning (mötesplatser, cafe). Fler kvinnor än män uttrycker dock dessa grundläggande behov medan männen i högre grad än kvinnor uttrycker individuella behov som tillgång till sport, idrott och uteliv, men även grundbehov av arbete och bättre integration. Resultaten från kartläggningen av lokala behov i Hammarkullen och Oxhagen jämfört med behoven i Åby, väcker frågor om hur människors lokala behov gestaltar sig i olika miljöer i stad och på landsbygd.

Det ideella/volontära engagemanget är i denna kartläggning lika högt som i statistiken för riket. När det gäller andelar som engagerar sig i gängse föreningsliv så är det svårt att jämföra kartläggningsresultaten med nationella data eftersom det inte finns att tillgå senare års statistik för medborgares engagemang i motsvarande bredd av föreningstyper och nätverk i civilsamhället.

På frågan om att vilja vara med i förening respektive frågan om att vilja dela med sig av färdigheter, talanger eller resurser till grannar eller i området indikerar resultaten en mångfald av sociala ambitioner bland såväl kvinnor som män och en kapacitet till att mobilisera lokalt driven utveckling i Hammarkullen och Oxhagen.

Denna kartläggning indikerar att upplevda hinder att engagera sig i lokalsamhället för kvinnor och män framför ligger i brist på tid, att det egna arbetet hindrar, men i viss mån brist på kunskaper och i de fall det finns sjukdom eller funktionshinder. För kvinnor i pilotkartläggningen var det utöver vardagsbestyr, även i någon mån bristfälliga språkkunskaper som utgjorde en barriär. För män i kartläggningen och utöver gemensamma hinder som tidsbrist, arbete, brist på kunskap etc., utgjorde i några fall brist på tillit till medmänniskor i området samt hot, trakasserier och våld, ett hinder för engagemang. Dessa indikationer bör kartläggas mer systematiskt för en bedömning av om – och i så fall vilka – åtgärder som behöver vidtas för att förbättra kvinnors och mäns förutsättningar och möjligheter att vara delaktiga i lokalsamhället.

Resultatet från frågorna rörande kvinnor och mäns deltagande i lokal demokrati (att försöka förbättra saker i det egna bostadsområdet och i kommunen) ger indikationer om ojämsställda förhållanden i den lokala demokratin i Hammarkullen och Oxhagen. Dessa frågor behöver en bredare belysning och av en större mångfald av miljöer i stad och på landsbygd. Det behöver göras en jämförande analys för att kunna fastställa var, i vilken omfattning och på vilka sätt kvinnors respektive mäns deltagande i den lokala demokratin tar sig uttryck.

Kartläggningens avslutande fråga rörde upplevelser av hinder att uttrycka politiska åsikter respektive delta i politiska aktiviteter på grund av hot, trakasserier eller våld. Dess resultat indikerar att det kan finnas allvarliga hinder mot människors deltagande i den lokala demokratin. Här behövs en mer systematisk kartläggning för att säkerställa i vilka miljöer, i vilken omfattning och konsekvenserna för kvinnors respektive mäns möjligheter att vara aktiva medborgare i demokratin.

4. KUNSKAPSWEBBINARIUM – GEMENSAMT ANALYSARBETE

4.1. GENOMFÖRANDE

Den 17 december 2020 genomförde Jämställdhetsmyndigheten kunskapswebbinariet *Är den lokala demokratin jämställd?* Kunskapswebbinariet var det avslutande momentet av förstudien. Syftet med webbinariet var att ta till vara deltagarnas insikter och slutsatser utifrån forskningsöversikten och den empiriska undersökningen som bidrag till denna rapport.

Webbinariet designades för att erbjuda deltagarna goda möjligheter att bidra med sakkunskaper och erfarenheter från departement, myndigheter samt fältbaserade kunskaper och erfarenheter från kommuner och lokala föreningar. Under seminariet varvades kortföreläsningar om forskningsöversikt och resultat från pilotstudie med samtal och analyser i tvärgrupper, erfarenhetsberättelser från fältarbeten samt syntetiserande samtal mot slutet av seminariet. Arrangemanget genomfördes digitalt i Zoom, med hänsyn till covid-19-pandemin.

Under kunskapswebbinariet deltog 34 personer med företrädare för Arbetsmarknadsdepartementet, Kulturdepartementet, Delmos, MUCF, Jämställdhetsmyndigheten, SKR, kommittén Demokratin 100 år, föreningen Konstkollektivet, föreningen SOS Barnbyar Hammarkullen, studieförbundet Studieförbundet, Örebro kommun, Mölndals stad, Göteborg stad och forskare från Uppsala universitet. Webbinariet avslutades med ett öppet direktsänt panelsamtal med fyra av deltagarna riktat till en bredare publik.

4.2. FÖRUTFATTADE MENINGAR UTMANAS

Under seminariets inledande del presenterades forskningsöversikt och samlade enkätresultat från områdena Hammarkullen, Åby och Oxhagen. Flera deltagare uttryckte sig positivt överraskade av att kvinnor och män var engagerade, att de inte nämnvärt avvek från befolkningen i sin helhet och uttryckte det så här:

”Det finns mer tillgångar i människor än vad som framställs i debatten.”

”Det är stor skillnad mellan resultaten här och den bild som ges i ”mediebilderna” att den inte stämmer.”

”Problemet är snarare kopplade till strukturella faktorer än individuella.”

”Det finns en stark syn på att personer med invandrarbakgrund skulle vara politiskt ointresserade.”

”De som bor i området vill faktiskt bo där, fördomen är att många vill lämna, men så är det faktiskt inte.”

Deltagarna menade att kartläggningarna synliggjorde ett stort lokalt engagemang, även från kvinnor, och att det mest slående i resultaten var att det inte är så stora skillnader mellan befolkningen i stort och befolkningen i dessa områden med socioekonomiska utmaningar. Flera deltagare framförde behovet att mäta demokrati utifrån fler perspektiv än tidigare:

”Politik är så mycket mer än det vi tror. Det mesta vi gör är politik... vi komplicerar allt för mycket!”

”Vi behöver mäta demokrati bredare!”

”Intressant att fokus behöver finns på civilsamhället, mer forskning på det skulle behövas.”

Deltagarna i seminariet diskuterade orsaken till att så många hade svarat liknande på frågor om vad som saknades i området. Detta mönster av många likartade svar märktes särskilt för Oxhagen och Hammarkullen. Frågan ställdes om det kunde indikera att det fanns mycket opinionsbildning i området och att det förekom mycket samtal om specifika frågor i dessa områden. En deltagare reflekterade kring invånarnas uttryckta behov i relation till det lokala bostadsbolagets agerande:

”Intressant att så många i Oxhagen lyfte frågor om hyror, tvättstugor osv. kopplat till boendet. Det är relativt grundläggande saker, inte minst i relation till det kommunala bostadsbolaget som ofta istället lägger vikt vid att det ska bli bättre belysning och i andra frågor.”

Frågorna kring lokala behov av service, boendesituation, socialt skyddsnät menade deltagarna var viktiga och att man genom en kartläggning kunde få en samlad bild från ett område, exempelvis bostadssituationen i Oxhagen eller behovet av en vårdcentral i Hammarkullen. Det skulle kunna uppfattas som tecken på ett aktivt lokalsamhälle som engagerar.

Hot och hat konstaterades vara ett hinder för kvinnor och män att vara delaktiga och delta i den lokala demokratin. Seminariedeltagare uttryckte förvåning över hur stor andel som i enkätsvar angivit att de avstått från att uttrycka sin politiska åsikt. Som en deltagare uttryckte det:

”Finns det andra grupper i samhället som anser att ”jag” inte borde uttala mig?”

En deltagares erfarenheter från tidigare studier var att hot och hat kan tysta kvinnors röster:

”Vi ser i andra studier att det finns en oro hos kvinnor att uttrycka sina politiska åsikter eller ta plats i offentligheten pga risker att utsättas för hot och hat.”

Frågor kring betydelse och effekter av hot och våld, menade flera deltagare behöver studeras och fördjupas ytterligare. Frågor diskuterades; om hot och hat kom av samma skäl för både kvinnor och män och om avsändarna utgjordes av antidemokratiska krafter?

4.3. BEHOV AV FLERDIMENSIONELLA STUDIER

Ur ett jämställdhetsperspektiv underströks vikten av att hålla fokus på att målet är jämställdhet i samhället i stort. Som en deltagare uttryckte det;

”Vi behöver fler kvalitativa undersökningar, hur skillnaderna ser ut för kvinnor och män, flickor och pojkar, för att se förutsättningarna och se hur resurser fördelas.”

Det poängterades att Jämställdhetsmyndigheten behöver ta utgångspunkt i fler bakgrundsfaktorer och att se och analysera kvinnors och mäns lokala situation utifrån olika perspektiv. Likaså fanns en uppmaning att följa och studera utvecklingen för pojkar och män och inte endast flickor och kvinnor, samt även att titta närmare på könssegregering inom den lokala demokratin och inom civilsamhället.

Deltagare i kunskapswebbinariet konstaterar utifrån tidigare studier av jämställdhet och demokrati att socioekonomiska faktorer är avgörande för politisk delaktighet och deltagande. Viktiga faktorer för att bli en aktiv medborgare som kvinna och man är möjligheten till utbildning, samt att komma ut på arbetsmarknaden och så vidare. Deltagarna betonade att breddade studier även behöver värdera betydelsen av givna lokala strukturella förhållanden som kvinnors och mäns bostadssituation, tillgång till samhällsservice och välfärd.

4.4. FÖRANKRA, INKLUDERA OCH ÅTERKOPPLA RESULTAT TILL LOKALSAMHÄLLET

Deltagarna i kunskapswebbinariet menade att det är viktigt att lokala kartläggningsresultat återkopplas och medför att saker förändras. Att ta tillvara det engagemang som resultaten visar på, utgör en positiv potential i området. Resultaten behöver komma till kännedom bland de personer som finns i områdena, underströks det:

”Det hjälper inte hur mycket vi diskuterar detta. Diskussionen behöver företas på annan plats tillsammans med dem det berör.”

Den samarbetsmetod som använts i pilotkartläggningen uppfattades av flera fungera väl och som ett gott verktyg i framtida studier – samt att mötas ansikte mot ansikte (efter corona-pandemin). Vikten av att jobba med delaktigheten, lokal förankring och anpassning till exempelvis kvinnors eventuella behov av barnpassning för att kunna delta, lyftes fram. Flera av kunskapswebbinariets deltagare underströk vikten av långvariga projekt, att kunna följa och analysera utveckling under en längre period:

”Det handlar om förtroende och långa projekt. Minst tre års projekt. Kunna analysera saker under en längre period och förstå ’dagsformsresultat’.”

”Det tar tid att jobba med delaktighet, det blir upprepande bakslag på grund av brist på tid. Hur ofta kommer folk till exempelvis Hammarkullen för att intervjua, samla in information. Det sker för ofta.”

”Det finns en trötthet kring projekt i områden. Det finns stark misstro/avstånd till myndigheter. Stor betydelse om vem som förmedlar projektet – den stora myndigheten eller den lokala föreningen. Maktperspektiv!”

Deltagarna underströk vikten av att människor, oavsett vilket område, behöver bli sedda som vanliga invånare i fortsatta studier. Det sades att det är viktigt att Jämställdhetsmyndigheten är synlig och agerar ute i samhället. Att myndigheter uppmärksammar den lokala kompetensen och förmågan är bra:

”Det är positivt att en sådan här undersökning kommer uppifrån då det sätter igång en aktivitet bland ungdomar som jobbat med den.”

”Vi behöver uppmuntra denna typ av metod mellan civilsamhälle och myndigheter.”

Det ansågs som viktigt att sprida enkätresultaten bland andra lokala organisationer som har en stark koppling i området. Under webinariet återkom uppmaningen att studier av jämställdhet i den lokala demokratin behöver bygga på delaktighet och samarbete:

”Ta hjälp av ungdomarna, metoden brobyggare och ’demokratiambassadörer’.”

Webbinariedeltagare beskrev erfarenheter av lokal projekttrötthet inför projekt utan tydliga resultat och där samtidigt lokal service har försvunnit. Det saknas en långsiktighet om hur resultat ska tas tillvara, vilket påverkar unga och medborgare, menade flera:

”Så länge vi inte arbetar för att öka delaktighet så kommer vi ingenstans.”

I ett samtal lyftes ett resonemang om effekter när människor inte får vara delaktiga. Det sociala kittet ansågs viktigt i utsatta områden och att människor ofta hjälper varandra. Men det behövs även en tillhörighet till det stora hela, staden och landet, för att demokratin ska spela roll. Närvaro av föreningar och av förebilder lyftes som viktiga för att stärka demokratin.

4.5. NYA FRÅGESTÄLLNINGAR

En rad frågor och teman väcktes i samtalen under webinariet. Frågor som kvarstår som olösta och som har relevans inför arbetet med fortsatta breddade och fördjupade studier:

- Vi behöver få en bättre bild av olika grupper – flickor och pojkar, kvinnor och män i olika typer av lokala miljöer.
- Är skillnaderna mellan kvinnor och män verkligen större i socioekonomiskt utsatta områden jämfört med resten av Sverige? Och om det finns strukturella skillnader, vilka aktörer kan bidra till ett utvecklingsarbete i lokalsamhället?
- Vi behöver undersöka vad samhällsservice och välfärd – och avsaknad av samhällsservice och välfärd får för betydelse. Vad händer när det offentliga inte finns i området? På vilket sätt förändras villkoren för kvinnor och män? Vad får det för konsekvenser för kvinnors och mäns delaktighet och deltagande i den lokala demokratin?
- Hur bryter vi trenden av “stigberoende”? Att det offentliga gör som man alltid har gjort och därmed inte skapar förändring, medan en ny praktik utvecklas bland kvinnor och män i den lokala miljön?
- Vilken är kommunens roll i demokratin, idag och i framtiden. Vad händer mellan valen? Hur kan vi stärka kvinnors och mäns deltagande i den kommunala demokratin?
- Hur kan medborgardialog och andra former för deltagande utformas så att den stödjer människors lokala intressen och behov? Hur kan medborgardialog utformas så att den gynnar kvinnor och män som vanligen inte deltar?
- Varför har vissa kvinnor och män inte tid att engagera sig? Beror det på att en jobbar med flera jobb eller lider av psykisk ohälsa, kanske för att en inte har jobb? Vad har en otrygg boendesituation för betydelse för det aktiva medborgarskapet?

- Är det skillnad på kvinnors nätverk och mäns nätverk? Vilken roll spelar lokala mötesplatser för kvinnor och män?
- Vad får det för betydelse för delaktighet och deltagande att människor känner sig övervakade? Att det bara fokuseras på kriminella som bor i området?

5. DISKUSSION OCH SLUTSATSER

5.1. BEHOV AV FÖRDJUPADE STUDIER AV JÄMSTÄLLDHET

Genomgången av tidigare studier och utredningar av Molina & Tuffaha, Jämställdhetsmyndighetens rapport *Ett sekel av rösträtt och valbarhet*, förstudiens pilotkartläggning i tre bostadsområden samt analyser under kunskapswebbinariet 17 december 2020, visar sammantaget på behovet av mer kunskap om kvinnors och mäns delaktighet och deltagande såväl i informella som formella sammanhang av lokalsamhälle och lokal demokrati.

Forskningsöversiktens litteraturgenomgång visar att det fåtal studier och kartläggningar som finns som i någon mån belyser jämställdhetsaspekten i lokal demokrati, inte ger svar på vilka förutsättningar och möjligheter kvinnor och män har att vara delaktiga och delta i den lokala demokratin. Forskningen som fokuserar på jämlikhet har visserligen under senaste tiden, från början av 2000-talet och särskilt efter 2010, blivit mer omfattande och mer nyanserad. Den uppmärksammar vikten av samhällsstrukturella faktorer och mekanismer såsom social exkludering, segregation och diskriminering på grund av etnicitet.

På lokal nivå finns kunskapsluckor kring demokrati och deltagande i områden med socioekonomiska utmaningar och de faktorer som främjar, alternativt hämmar kvinnor respektive män att delta i politik. Forskningsöversikten visar att det även förekommer stigmatisering som en negativ stämpling av områden med socioekonomiska utmaningar såväl i städer som på landsbygden.

I kontrast till tidigare forskningsresultat så visar de indikativa resultat i förstudiens pilotkartläggning i viss mån nya sidor av kvinnors och mäns delaktighet och deltagande i områden med socioekonomiska utmaningar, jämfört med tidigare demokratiundersökningar. I kartläggningen av personliga intressen visar kvinnor som grupp en stor bredd av intressen och hobbies. Flera av dessa är knutna till familjeliv, vardagsbestyr, religiositet, mode, inredning, trädgård, odling, natur och friluftsliv samt till politik och samhällsfrågor. Såväl kvinnor som män får i kartläggningen tillfälle att beskriva vad som saknas i det egna området. Det handlar om grundläggande lokala behov (boendekostnad, matvaruutbud), samhällsservice (kollektivtrafik, apotek, affärliv), offentlig verksamhet (vårdcentral) samt gemenskap och sammanhållning (mötesplatser, caféer). Vidare visar sig kvinnors och mäns ideella/volontära insatser vara på lika nivå som i statistiken för riket. På frågan om att vilja vara med i förening respektive frågan om att vilja dela med sig av färdigheter, talanger eller resurser till grannar och grannskap, indikerar resultaten en mångfald av sociala ambitioner bland såväl kvinnor som män och en kapacitet till att mobilisera lokalt driven utveckling i det egna området.

Resultaten väcker nyfikenhet och nya frågor om hur kvinnors och mäns lokala behov, vilja till delaktighet och att delta gestaltas samt vilka förutsättningar och medel som bidrar till detta i olika miljöer och i jämförelser mellan stad och landsbygd.

Pilotkartläggningen indikerar även att det kan finnas problem och hinder för engagemang i lokalsamhället, där bristfälliga språkkunskaper kan utgöra en sådan tröskel och indikationer om brist på tillit och upplevelser av hot, hat och våld kan utgöra hinder. Hot, trakasserier och våld indikerar kartläggningen, kan utgöra en hämmande faktor för deltagande i den lokala demokratin i samma områden. Resultatet rörande kvinnor och mäns deltagande i lokal demokratis mer formella delar ger indikationer om ojämställda förhållanden i områden med socioekonomiska utmaningar.

Dessa pilotkartlägningsresultat ska uppfattas som indikationer som bör undersökas och kartläggas mer systematiskt för en bedömning av om – och i så fall vilka – åtgärder som behöver vidtas för att förbättra kvinnors och mäns förutsättningar och möjligheter att vara delaktiga i lokalsamhället och demokratin.

Delmos lyfte i sin rapport (2020) problematiken kring den generella enkättröttheten i samhället. Detta har varit ett växande problem under senare år vilket yttrar sig i sjunkande svarsfrekvenser och interna bortfall, vilket i förlängningen försvagar underlag för analys och slutsatser. Svarsfrekvensen i Delmos enkätundersökning som genomfördes år 2019 skiljer sig mellan olika grupper (kön, ålder, födelseland) och i områden med olika socioekonomiska förutsättningar. Svarsfrekvensen bland invånare i områden med socioekonomiska utmaningar var 23 procent och i övriga urvalsgrupper låg svarsfrekvensen på 35 procent.⁶¹ Flera studier som Delmos refererar till har haft liknande svårigheter att inhämta data i områden med socioekonomiska utmaningar. Många av deltagarna i Jämställdhetsmyndighetens kunskapswebbinarium instämde i erfarenheter av en befolkning som visar enkättrötthet – att det är svårt att få in kvantitativa data. Under webinariet lyftes förslag om kvalitativa djupintervjuer, fokusgrupper, områdespaneler och samarbete med lokalt föreningsliv som framkomliga vägar för datainsamling. Här påpekades även vikten av att fånga en mångfald grupper av kvinnor och män, flickor och pojkar, i undersökningarna. Kommande undersökningar behöver ske i samspel med lokala aktörer och organisationer och dess resultat måste återföras som kunskapsresurs till undersökningsområdet.

⁶¹ Delmos 2020

Under Jämställdhetsmyndighetens kunskapswebbinarium konstaterade deltagarna att förstudiens pilotkartläggning indikerar intressanta och i vissa delar överraskande resultat och mönster bland invånare i socioekonomiskt utsatta områden. Dessa mönster och resultat väcker nya frågor om invånarnas behov, aktiva handlingar och hinder. Det står tydligt och klar att det finns behov för mer data för att verifiera dessa mönster. Det behövs en bättre bild över materiella förutsättningar, socioekonomisk situation, men också över strukturella förhållanden i de områden som skulle undersökas.

Utöver den omfattande kunskap som byggts upp om valdeltagande, bekräftar forskningsöversikten bilden av stora kunskapsluckor kring flickors, kvinnors, pojkers och mäns delaktighet och deltagande i den lokala demokratin.

Av tidigare forskning och utredningar vet vi betydligt mer om deltagande i den representativa demokratin och om väljare, än om vad aktivt medborgarskap innebär för kvinnor och män idag. Mot bakgrund av de senaste tjugo årens framväxande inslag av deltagardemokrati i form av medborgardialog, sakpolitiska rådslag, medborgarbudget, medborgarpaneler och andra framväxande inslag av governance, lokal samverkan och partnerskapslösningar är det en kunskapsbrist. På samma sätt är kunskaperna om de informella delarna i den lokala demokratin och i lokalsamhället, social samvaro och utbyte, gemenskap och ideellt arbete vid sidan av gängse föreningsliv förbisedda inslag i det aktiva medborgarskapet.

I de kvalitativa studier av landsbygdssamhällen som Molina & Tuffaha redogör för i forskningsöversikten konstateras att de människor som bor i områden med socioekonomiska utmaningar ofta anser att det politiska systemet är reserverat för etablissemangen. Såväl forskningsöversikt som pilotkartläggning och analys under webbinariet pekar på behovet att bredda definitionen av politisk delaktighet, då den nuvarande definitionen tenderar att förbise att många fler är samhällsengagerade och politiska aktörer än de som nu räknas till kategorin. En sådan vidgad förståelse av delaktighet och deltagande ställer tidigare analyser i annat ljus.

Deltagardemokratiska inslag och medborgardialog är ett ämne som lyfts fram i Demokratiutredningen *Låt fler forma framtiden!* (2016), i forskningen och under kunskapswebbinariet. Trots att stora delar av den akademiska litteraturen är kritisk till hur medborgardialog har genomförts i Sverige och vilka resultat medborgardialoger har gett, så konstateras att metoderna bör utvecklas. Det finns en stor potential i att förbättra och utveckla medborgardialog med jämställdhetsperspektiv i både urbana och rurala samhällen med socioekonomiska utmaningar.

En viktig metodologisk insikt från pilotkartläggningen är de lokala samarbeten som utvecklades tillsammans med lokala föreningar med syfte att kommunicera i undersökningsområden, nå ut till olika lokala grupper kvinnor och män, genomföra datainsamling, samt att gemensamt analysera undersökningsresultat. Jämställdhetsmyndigheten vill understryka betydelsen av att det fanns ömsesidiga åtaganden i partnerskapsmodellen (en enklare form av Idéburet Offentligt Partnerskap, IOP), vilket har fungerat väl för samarbete, gemensamt utbyte och lärande.

5.2. FÖRSLAG TILL UTVIDGAD OCH FÖRDJUPAD STUDIE

Inom ramen för detta regeringsuppdrag ska Jämställdhetsmyndigheten också lämna förslag till hur en fördjupad och utvidgad studie skulle kunna utformas och genomföras.

Jämställdhetsmyndigheten vill inledningsvis uppmärksamma behovet av såväl bättre systematik som djupare kunskap om hur jämställdheten utvecklas i den lokala demokratin. Breddade och fördjupade studier behöver omfatta:

- Kvinnors och mäns valdeltagande,
- Deltagande i lokala politiska och lokalsamhälleliga aktiviteter som anordnas av kommun, partier, föreningar och på annat sätt,
- Medlemskap och uppdrag i partier och i övrigt lokalt föreningsliv,
- Kvinnors och mäns informella lokala engagemang och vilja att bidra,
- Kvinnors och mäns behov av såväl lokal välfärd och service som behov av social gemenskap och möjlighet att utöva intressen samt,
- Individuella och strukturella förutsättningar, hinder och begränsningar.

För att veta hur lokal demokrati kan utvecklas i positiv riktning behövs mer kunskap kring hur utvecklingen ser ut i olika miljöer. En bättre förståelse behöver skapas om hur lokala och regionala skillnader uttrycker sig och vilka faktorer som har betydelse för ökad delaktighet och deltagande bland kvinnor respektive män i den lokala demokratin.

Det växande problemet med så kallad enkättrötthet i kombination med en växande insikt om värdet av att inkludera de målgrupper som studeras påkallar också behovet av att utveckla nya infallsvinklar och metoder för effektiv och träffsäker datainsamling och analys. Samarbete med kommuner och lokalt etablerade civilsamhällesorganisationer visar erfarenheten, har stor kvalitativ betydelse. Dels för att bättre nå ut till skilda grupper av kvinnor och män, flickor och pojkar i undersökningarna. Dels som ett led i att förankra, involvera och återföra resultat och insikter till kommuner och invånare i respektive undersökningsområde. För att samarbete och den gemensamma kunskapsutvecklingen med lokal nivå ska bli fruktbart behövs tid för förarbete, förankring, studier, uppföljning och lärande i den lokala miljön. Jämställdhetsmyndigheten understryker vikten av att denna typ av gemensam kunskapsuppbyggnad inte får bli så kortvarig att inte ny kunskap får möjlighet att omsättas i den lokala miljön. Jämställdhetsmyndigheten föreslår därför att:

- Studien avgränsas geografiskt till ett urval av 8-12 kommuner som representerar en bredd av strukturella och socioekonomiska förhållanden i urbana och rurala miljöer.
- Studien bygger systematisk kunskap genom en kombination av flerdisciplinära perspektiv och analys av kön, ålder, klass, etnicitet, socioekonomisk situation, strukturella förhållanden samt andra faktorer som inverkar på kvinnors och mäns delaktighet och deltagande i den lokala demokratin och lokalsamhället.
- Studien genomförs genom att tala *med* och inte *om* kvinnor respektive män, flickor respektive pojkar.
- Datainsamling och analys sker i samarbete med kommuner och lokala civilsamhällesorganisationer.
- Kvantifierbara data samlas genom lokala och komparativa kartläggningar, enkätundersökningar och strukturerade/semistrukturerade intervjuundersökningar.
- Kvalitativa och fördjupande analyser baseras på djupintervjuer. fokusgrupper med fler kvalitativa metoder.
- Studien genomförs under 2-3 år.

I samarbetet med Delmos, MUCF, SKR, kommuner och lokalt civilsamhälle kan kunskapen spridas nationellt och lärande implementeras i lokala lär- och förändringsprocesser om jämställdhet i den lokala demokratin. För att förstärka den komparativa ansatsen och lärandet mellan stat, kommuner och lokalt civilsamhälle föreslår Jämställdhetsmyndigheten att:

- Resultat och analyser kommuniceras och nyttiggörs i deltagande kommuner, undersökningsområden/lokala civilsamhällesorganisationer.

- Aktiviteter för kunskapsspridning, erfarenhetsutbyte, inspiration och lärande om kvinnor och män, flickor och pojkar, i den lokala demokratin genomförs nationellt och regionalt.

REFERENSER

Regeringens proposition 2009/10:55 *En politik för det civila samhället*
 Regeringens skrivelse 2017/18:246 *En politik för engagemang – långsiktighet och oberoende för civilsamhället.*

Regeringens skrivelse 2016/17:10 *Makt, mål och myndighet - feministisk politik för en jämställd framtid.*

SOU (1984:1) *Sociala aspekter på regional planering*, Statens offentliga utredningar.

SOU (2000:1) *En uthållig demokrati: politik för folkstyre på 2000-talet*:
 Demokratiutredningens betänkande. Fritzes offentliga publikationer, Stockholm.

SOU (2001:48) *Att vara med på riktigt*. Statens offentliga utredningar.

SOU (2004:59) *Kvinnors organisering*. Statens offentliga utredningar.

SOU (2005:66) *Makt att forma samhället och sitt eget liv - jämställdhetspolitiken mot nya mål*. Statens offentliga utredningar.

SOU (2016) *Låt fler forma framtiden!* (SOU 2016:5). Stockholm:
 Kulturdepartementet. Statens offentliga utredningar.

SCB (2012a) *Svenskt valdeltagande under hundra år*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

SCB (2015) *Urbanisering – från land till stad*, 2015-03-03, Statistiska centralbyrån.

SCB (2018) *Befolkningen ökar svagt på landsbygden*, 2018-06-04, Statistiska centralbyrån.

Boverket: (2021-02-02) *Delaktighetstrappan*:
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/kommunal-planering/medborgardialog1/vad-ar-medborgardialog/delaktighetstrappan-beskriver-grad-av-inflytande/>

Delegationen mot segregation (2020) *En demokrati för alla?* Stockholm: Delmos.

Jämställdhetsmyndigheten (2021) *Ett sekel av rösträtt och valbarhet*. Rapport 2021-1.

Abrahamsson, Hans (2015) *Vår tids stora omdaning. Om konsten att värna demokrati och social hållbarhet*. Korpen förlag, Göteborg.

Adler, Inga-Lisa (2015) *Medskapardemokrati. Interaktiva styrningsprocesser och medskapande dialogarbetsätt*. Förvaltningshögskolans rapporter nummer 134. Göteborg.

Arnstein, Sherry R. (1969) *A Ladder of Citizen Participation*, JAIP, Vol. 35, No. 4, July 1969, pp. 216-224.

Berglund, Anna-Karin (1998) *Lokala utvecklingsgrupper på landsbygden. Analys av några lokala utvecklingsgrupper i termer av platsrelaterad gemenskap, platsrelaterad social rörelse och systemintegrerad lokal organisation*. Doktorsavhandling. Geografiska regionstudier nr 38, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.

Berglund, Anna-Karin, Johansson, Susanne. & Molina, Irene. (eds) (2005) *Med periferien i centrum: en studie av lokal velferd, arbeidsmarked og kjønnsrelasjoner i den nordiske periferien*. Rapport 2005:14. Norut NIBR Finnmark.

Bull, M. (1993) *Att leda förändringsarbete i glesbygd – en sociologisk studie av kvinnliga eldsjälur i Norrbotten och på Gotland*. Glesbygdsmyndigheten skriftserie 1993:2.

Council of Ingo, Council of Europe 2009) *Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process*, CONF/PLE(2009)CODE. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802eede1>

Eduards, Maud (2002). *Förbjuden handling: om kvinnors organisering och feministisk teori*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi.

Enlund, Desirée (2020) *Contentious countrysides: social movements reworking and resisting public healthcare restructuring in rural Sweden/ Upproriska landsbygder: sociala rörelsers omarbetande och motstånd mot sjukvårdens omvandling i svensk glesbygd*, Umeå universitet: Umeå centrum för genusstudier.

Göteborgs stad (2019) *Göteborgs Stads plan för jämställdhet 2019-2023* (H 2019 nr 7, P 2019-01-31, § 13, Dnr 0445/14)

Göteborg stad (2013) *Metodstöd för jämställdhetsintegrerade medborgardialoger*. Stödet togs fram som en del av Sveriges kommuner och landstings program för hållbar jämställdhet, 2011–2013.

Kings, Lisa (2013) *Förening med förhinder – utlandsfödda i civilsamhället*, FORES studie 2013:1 Stockholm

Lappalainen, Paul. (2005) *Det blågula glashuset - strukturell diskriminering i Sverige* (SOU 2005:56). Stockholm. Kulturdepartementet.

Listerborn, Carina (2008) *Who speaks? And who listens? The relationship between planners and women's participation in local planning in a multi-cultural urban environment*, GeoJournal, ISSN 0343-2521, E-ISSN 1572-9893, Vol. 51, nr 4, s. 293-300.

McKnight, John, Block, Peter (2010) *The Abundant Community: Awakening the Power of Families and Neighborhoods*, Berrett-Koehler Publishers

Molina, Irene & Tuffaha, Lobna (under publicering) *Jämställdhet och jämlikhet i det demokratiska lokala deltagandet i områden med socioekonomiska utmaningar – en forskningsöversikt*. Rapport till Jämställdhetsmyndigheten (2020-12-30), Uppsala universitet.

Myrberg, G. & Strömblad, P. & Bengtsson, B. (2017), *Etniska föreningar och politisk integration*, I: Bevelander, P. och Spång, M. (red.) *Valdeltagande och representation – Om invandring och politisk integration i Sverige* (2017:7), SOU: Delegationen för migrationstudier Ju 2013:17, Stockholm.

Rönblom, Malin (2002) *Ett eget rum? Kvinnors organisering möter etablerad politik*. (avhandling) Umeå universitet. Statsvetenskapliga institutionens skriftserie, 2002:3.

Rönblom, M. & Eduards, M. (2008) *Genusperspektiv på statsvetenskap*. Stockholm: Högskoleverket i samarbete med Nationella sekretariatet för genusforskning.

Sveriges Kommuner och Landsting (2018) *Utveckla idéburet offentligt partnerskap i kommuner landsting och regioner*. SKL rapport från Utvecklingsarbetet 2017. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Sveriges Kommuner och Landsting (2013) *Medborgardialog som del i styrprocessen*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Sveriges Kvinnolobby (2019) *Jämställdhet mot segregation om utrikesfödda kvinnors livsvillkor makt och inflytande*. Sveriges Kvinnolobby.

Strömblad, P. & Adman, P. (2009) *Political integration through ethnic or non-ethnic voluntary associations?*, Political Research Quarterly 4: 721-730.

Strömblad, P. & Bengtsson, B. (2009) *Tracing the political integration potential of immigrant associations in Stockholm*. Scandinavian Political Studies 32: 296-314.

Wide, J. & Gustafsson, G. (2001) *Lokal demokrati i förändring. Medborgerliga och kommunala initiativ under nya villkor*. En översikt. Svenska Kommunförbundet, Ajour serie, nr. 6.

Tahvilzadeh, Nazem (2015) *Det våras för medborgardialoger*. En underlagsrapport på av 2014 års Demokratiutredning.

Tillväxtanalys (2016) *Regional tillväxt 2015 – trender och analyser om hållbar regional tillväxt och attraktionskraft*, 2016:1.

von Essen, Johan och Svedberg, Lars (red) (2020) *Medborgerligt engagemang i Sverige 1992–2019*, Ersta Sköndal Bräcke Högskola Arbetsrapportserie nr 98.

Wängnerud, L. (2010) *Politisk representation; Partier på reträtt i svensk statsvetenskap?* Kontrast och nyanser, Vol 112 Nr 5 (2010), s: 410-426.

Campbell, Colin, Hellrigl, Manfred, Berglund, Anna-Karin (2017) *'Connecting City and Citizens' - Social Capital and Abundance – Learning together how to create abundant communities 2016-2017*. Project report: Europe for Citizens Program of the European Union, Edinburgh.

Intervjuer:

Jämställdhetsmyndighetens intervju 2020-06-24: Milena Kraft och Kristina Eriksson, utvecklingsledarna för jämställdhet, Uppsala kommun

Jämställdhetsmyndighetens intervju 2020-06-12: Linda Gustafsson, jämställdhetsstrateg i Umeå kommun

Andra källor:

Benitez Caris, Mónica, Näckdal, Tove (2020-12-16) *Enkätundersökning om demokrati och delaktighet i Hammarkullen*. SOS Barnbyar/Hammarkullen slutrapport om sin enkätinsamling, underlagsrapport till förstudien.

BILAGA

Tabell 1 Kvinnors och mäns hobbies & intressen i antal och andelar i procent

Intresse	Antal		Andel	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Familj, barn, vänner	56	52	85	71
Sport, idrott, träning	28	48	42	66
Religion, min tro	25	21	38	29
Dataspel/gaming, TV, streamingtjänst	4	19	6	26
Instagram, Facebook, Twitter, andra sociala medier	21	17	32	23
Natur, friluftsliv	22	16	33	22
Konst, teater, dans, musik	15	13	23	18
Politik, samhällsfrågor, historia	21	18	32	25
Kläder, mode, inredning	19	9	29	12
Mat, matlagning	30	19	45	26
Bilar, MC, motorsport	7	8	11	11
Korsord och sudoku	6	2	9	3
Trädgård, odling	23	10	35	14
Annat	3	5	5	7

Kommentar: Frågan lyder: Vilka är dina hobbyer eller intressen? Flera svar kan väljas. Besvarades av 66 kvinnor och 73 män.

Källa: Jämställdhetsmyndigheten

Tabell 2 Kvinnors och mäns frivilliga/volontära engagemang i antal och andelar i procent

	Antal		Andel	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Ja	28	34	47	55
Nej	32	28	53	45

Kommentar: Frågan lyder: Har du engagerat dig frivilligt/volontärt med olika uppgifter (till exempel språkcafé, hjälp- och stödinsatser)? Frågan besvarades av 60 kvinnor och 62 män.

Källa: Jämställdhetsmyndigheten

Tabell 3 Hinder mot lokalt engagemang bland kvinnor och män i antal och andelar i procent

	Antal		Andel	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Brist på tid	28	26	51	50
Brist på kunskaper	6	6	11	12
Bristande språkkunskaper	5	1	9	2
Mitt arbete	12	10	22	19
Hot, trakasserier eller våld	0	2	0	4
Familj/barn	11	9	20	17
Jag litar inte på människor där jag bor	2	3	4	6
Sjukdom eller funktionsnedsättning	3	3	5	6
Jag är inte intresserad av att engagera mig där jag bor	4	2	7	4
Annat	0	3	0	6
Nej, jag upplever inte att något hindrar mig att engagera mig	21	14	38	27

Kommentar: Frågan lyder: Finns det något som hindrar dig från att engagera dig tillsammans med andra lokalt där du bor? Flera svar kan väljas. Besvarades av 55 kvinnor och 52 män.

Källa: Jämställdhetsmyndigheten

Tabell 4 Kvinnors och mäns deltagande i mellanvalsdemokratiska aktiviteter, andelar i procent

	Nej		Ja, någon enstaka gång		Ja, flera gånger		Ja, regelbundet	
	K	M	K	M	K	M	K	M
Fått information vid ett möte med kommunen/stadsdelen	75	67	21	18	0	6	4	8
Deltagit i samtal/dialogmöte om politik/samhällsfråga med kommunen/stadsdelen	69	70	24	16	6	5	2	9
Deltagit i arbetsgrupp om politik-/samhällsfråga med kommunen/stadsdelen	83	68	9	15	6	7	2	10
Deltagit i beslut om politik/samhällsfråga i stadsdelen/kommunen	83	79	13	5	2	5	2	11
Kontaktat en politiker	77	76	17	14	4	2	2	7
Har du eller har du haft ett uppdrag i ett politiskt parti	84	81	11	8	0	3	4	8
Är du eller har varit engagerad i en aktionsgrupp (grupp för viss politik/samhällsfråga)	80	72	13	10	4	13	2	5
Deltagit i en demonstration	69	54	19	27	8	7	4	12
Skrivit under/skapat en namninsamling (på internet/på papper)	61	67	24	15	11	10	4	8
Publicerat eller delat något om politik/samhällsfråga på internet (till exempel på Facebook eller Twitter)	72	71	9	5	15	15	4	10

Kommentar: Frågan lyder: Det finns olika sätt att försöka förbättra saker i det egna bostadsområdet och i kommunen där du bor, eller att försöka förhindra att saker går fel. Har du under de senaste tolv månaderna gjort något av följande? Besvarades av 53 kvinnor 53 män.

Källa: Jämställdhetsmyndigheten

Tabell 5 Kvinnor och män som på grund av rädsla för hot, trakasserier eller våld avstått från att uttrycka åsikt, eller delat i politisk aktivitet, andelar i procent

	Nej		Ja, avstått en enstaka gång		Ja, avstått många gångar		Ja, avstått helt	
	K	M	K	M	K	M	K	M
Avstått från att uttrycka din politiska åsikt?	69	74	20	16	4	5	8	5
Avstått från att delta i politiska aktiviteter? (till exempel möten, demonstrationer, namnunderskrifter eller liknande)	71	69	13	16	6	4	10	10

Kommentar: Frågan lyder: Frågan om hot och våld diskuteras ofta i TV, radio och andra medier och det finns en oro för att det påverkar demokratin. Därför undrar vi om du under senaste året av rädsla för hot, trakasserier eller våld; Avstått från att uttrycka din politiska åsikt? respektive; Avstått från att delta i politiska aktiviteter? Besvarades av 52 kvinnor och 57 män.

Källa: Jämställdhetsmyndigheten

Box 73, 424 22 Angered
Besöksadress: Angereds torg 9
Tel: 031-392 90 00
www.jamstalldhetsmyndigheten.se

**JÄMSTÄLLDHETS
MYNDIGHETEN**